

Den mollerupske Retssag 1722-24.

Af Jeppe Aakjær.

Paa det kongelige Bibliothek i Kjøbenhavn ligger der et Værk, der tæller c. halvtredje Tusinder tætskrevne Foliosider¹). Bogen er indbundet i gult Læder og umaadelig tung, - tung af Brøde. Thi den handler kun om én eneste Ting, om den Proces, der 1722-24 førtes mod Herremanden paa Vestervig Kloster; Kammerassessor Peder Nielsen Mollerup.

Han var ifølge sin Biograf Sønesønnen Peder Moldrup²) født 7. Novbr. 1651 i Landsbyen Mollerup i Aarhus Stift af ”ærlige Bønderfolk”³). I sin Ungdom ”lagde han sig efter Pennen”, siger hans Sønesøn. Maaske skal det dog kun forstaas saaledes, at han tjente Brødet som Skrivekarl. Han var meget paa Farten og skal have gjort hele fire Rejser til Holland. 1668 var han paa Gulland og i Norge. 1669 tog han Tjeneste hos en Th. Chr. Schüttholm, Kontrollør og Visitør ved Toldstedet i Aarhus, og var hos ham i ”sex fulde Aar”. Aaret 1676 tilbragte han atter i Norge for omsider at havne i Lybæk, hvor han grundede en Kjøbmandsforretning, der dog heller ikke formaaede at holde ham fast, thi kort efter er han Regimentsskriver i Kolding, hvilket Embede han beklædte i 5 Aar; heller ikke her fandt hans Stræber-Natur Hvile, thi senere træffes han som Fuldmægtig hos Amtmanden over Lundenæs og Bøvling Amter Jørgen Grubbe Kaas. Hos ham skal han have tilbragt 9 Aar. Endelig 1690 forpagter han Vestervig Kloster, og 1698 drister han sig endog til at købe denne mægtige Ejendom af Cornelia Bicker von Irgens⁴). Forinden dette Kjøb har han d. 15. Novb. 1694 giftet sig med Mette Jensdatter Laasbye (født 1676, død 1750)⁵), en Datter af Jens Laasbye, øverste Borgmester i Aarhus. I dette Ægteskab, der varede til hans Død d. 20. Novb. 1737, havde han ikke mindre end 14 Børn.

Hans Sønesøn roser ham i høje Toner for Flid og Stræbsomhed og med pralende Vidtiøftighed udreder han, hvorledes han 1731 fik Vestervig Kloster ophøjet til Stamhus. Derimod nævner han end ikke med en Stavelse den omfattende Retssag, der kom som et Tordenvejr over Peder Nielsen Mollerup og tiltrods for dens ubehagelige Følger er den strænge Herres eneste Adkomst til at drages frem af den Glemsel, der nu i halvandet Hundrede Aar har drysset sit Støv paa hans Navn.

Det er denne Retssags Opstaaen og Forløb, som vi nu med det anførte Værk i Kallske Samling som Hovedkilde - vil gaa over til at skildre.

Den 13. April 1722 døde Aggerbonden Niels Poulsen i et Værelse paa Vestervig Kloster under ret mystiske Forhold. Det Rygte svang sig ud over Egnen, at han havde faaet sin Død ved voldelig Medfart fra Herremanden Peder Mollerups Side, og hvad der allerede tyder paa, at Rygtet taler sandt, er et Par Breve, der samme Dag vexles mellem Mollerup og hans Ridefoged Christen Pedersen. Den onde Samvittighed skimtes mellem Linjerne. Chr. Pedersen sender sin Husbond, der var paa Vej til Viborg, følgende Skrivelse:

”Welædle, Welb. Hr. Assessor, Gunstige Husbonde!

Jeg havde gjærne ønsket at spare Bud, men som Niels Poulsen om Klokken henved halvgaen 11 er bortdød, - hvorover jeg er ganske bekymret, han saaledes saa hastig og uformodentlig skulde afgaae, da dog vi har set paa hans Bedste, alt hvad vi kunde, siden De bortrejste, som intet har hjulpen, - saa kunde jeg ikke forbigaa jo sligt strax at tilmelde, med ydmyg Begjæring mig maatte meddeles Ordre, hvorledes skal forholdes, paa det man senere kunde være fri for den ventelig Eftertale, som vil blive. Gud bedre, saaledes skulde afløbe! Haaber nu, Assessor, skriftlig et Par Ord

¹ Kaliske Saml. 171, fol.

² ”Forsøg til en Beskrivelse over Vestervig Kloster”, skrevet mellem 1751-60. Thotts Samling. 1458, 4° 280 S. - Efter Nobiliteringen 1781 kalder Slægten sig Moldrup; Peder Nielsen staver derimod næsten altid sit Navn: Mollerup.

³ En Broder af samme Navn: Peder Nielsen Mollerup nævnes som Sognepræst i Hillerslev og Kaastrup Sogne; han fødtes 1670 og døde 1728, kaldedes 1703 til Præst af sin ældre formaaende Broder. Endnu nævnes to Brødre Anders Nielsen til Hessel (ved Grenaa) og Anders Nielsen i Mollerup ved Aarhus.

⁴ Irgens var en Hollænder, der var kommen til Vestervig - der fra 1536 var i Kongens Besiddelse - som Forvalter. 1664 afkjøbte han Frederik III Gaarden. Efter hans Død sad Enken med Gaarden i flere Aar indtil hendes eneste Søn døde, da solgte hun den til Forpagteren Peder Nielsen Mollerup.

⁵ Til hende nævnes en Søster Anne Laasbye, g. m. en Kallundborger, Erich Christensen, en anden, Giertrud Laasbye er gift med Magister Friderich Thestrup, Provst over Hassing herred og Sognepræst til Harring og Stagstrup Sogne; desuden nævnes en Broder, Peder Laasbye i Aarhus.

til min Efterretning; næst en lykkelig Rejses Erynskning lever jeg stedse min gunstig Husbonds ydmygst Tjener
Chr. Pedersen.”

Mollerup medgav strax Budet, der havde truffet ham i Fabjerg Degnebolig, følgende Svar:

”I kommer til at lade ham ved Fogden og Mænd besigtige og saa lade stævne for Vinder om hans onde Forhold baade imod Mænd og Kvinder af Naboerne samt store Trusler med Undsigelse baade paa den By og Folk saa og mod mig og min Hustru. Item Capitainens og hosværende Folks Vidner, at han ikke i mindste Maade blev enten stødt eller slagen, alleneste fængslet, at han ej skulde gjøre mere Ulykke. Desligeste Ord efter de tvende Mænds Andragelse, og frygtede Kvinden, han saa skammelig slog, at des Aarsag hun skulde dø af samme Skade, derfor blev strax Jærn bestillet til hannem i Sommer, som han dog ikke kom udi, men imidlertid bunden, som ej kunde foraarsage Døden.

Hans Kone og Arvinger vil stævnes derimod, og Vindet føres Joe for Joe, heller ogsaa lade ham begrave. Skjorte og Lagen af hans faaes vel hos Konen; hvilke hun ej haver, faar I at fly ham, saa og Kisten. Konen maa I og tale med og trøste hende paa bedste Maade og forsiker hende, jeg skal oprette hende hvad Skade, hun synes at tage ved dette fortrædelige Menneskes Afgang udi hendes Næring til Børnenes Føde, og hun maa takke Gud, at han kom ærlig af Verden foruden at komme i Bøddelens Haand, som han saa længe har stilet efter baade mod Naboerne og mod hende.

Gud befalet.

Faberg Degnebolig 13. April 1722.

P. Nielsen.

Talle med Prousten og Morten⁶) og haver deris Raad. Addieu i Hast.”

Hvis Mollerup har troet at kunne besværg Rygtet ved de i sit Brev antydede Midler, da har han stærkt forregnet sig. Thi efter at Beskyldningen for, at han var Aarsag i Niels Poulsens Død, længe havde ulmet, slaar den ud i lys Lue i et Brev fra Frederik IV, dateret 15. Febr. 1723. Brevet er stilet til Konferensraad Povl Klingenberg til Højris, Justitsraad Jens Jørgen Seerup til Hald og Amtmand Braem til Skovsgaard og antyder, at der til Opreddning af Mollernps Skyld er bleven nedsat en Kommission, der foruden de nævnte tre Herrer kom til at tælle endnu følgende Medlemmer: Chr. Rathlou til Gersdorpslund og Rathlousdahl, Jægermester Matthias Poulsen til Bidstrup, Landsdommer Chr. Herman Helverschou til Irup og Øland samt Landsdommer Thøger Reenberg til Restrup. - Da Povl Klingenberg strax undskyldte sig med Sygdom og Alder, udnævntes i hans Sted Frederik Kjær til Børglum Kloster.

Det til Kommissionen stiledede Kongebrev havde følgende Ordlyd:

”Frederik d. 4de af Guds Naade etc. - - Vor Gunst tilforn. Eftersom Vi af et ved Vores Kancelli-Assessor Os elskelig Lucas Kjerulf som Vores General-Fiscals anordnede Fuldmægtig paa Morsø Herreds Thing udi vort Land Nørre Jylland d. 14. Decb. 1722 og siden d. 11. Jan. 1723 førte Tingsvidne ugjærne haver fornummen, hvorledes Vores Kammer-Assessor Peder Nielsen Mollerup paa Vestervig paa en uforsvarlig Maade skal have handlet én sin Bonde af Agers Sogn ved Naufn Niels Poulsen, idet han hannem d. 11. April 1722 mod Solens Nedgang af sin iboende Gaard ved egen udsendt Vogn og Tjener til Vestervig haver ladet føre og der strax i egen Hosværelse og efter egen Anordning ladet bemeldte Bonde ved sine tvende Tjenere Søren Ollesen og Mads Ladefoget først binde Hænderne, siden paa en farlig og ukristelig Maade bundet Hænderne og Benene med et over Armene og under Laarene tillige igjennem stunget Stykke Træ, efter hvilket og videre af Vidner forklarede Medfart Bonden d. 13. April uden hans Frelse, men under bemeldte Mollerups Haand og Gevalt ved Døden skal være afgang, og derefter uden lovlig tagen Siun eller nogen Jordespaakastelse ved Husbondens egen Gaards Folk i en Grav paa Kirkegaarden nedsat med

⁶ Sikkert den senere omtalte Morten Christensen, Birkefoged til Vestervig Birk.

videre: Thi er Vores allernaadigste Villie og Befaling, at I; saasart bemeldte Vores Kancelli-Assessor Kjerulf som Vores General-Fiscals beskikkede Fuldmægtig det af Eder forlanger, retter Eders Lejlighed efter tilligemed trej andre Kommissarier, som bemeldte Assessor Mollerup paa sin Side, om han det efter Tilbud og begjærer, strax haver at foreslaa og gjøre allerunderdanigst Ansøgning om, som Kommissarier denne Sag efter lovlig Stævnemaal paa et bekvem Sted foretager og dermed lovlig fortfarer; saa haver I og, hvis Vidner ej endnu lovlig ere afhørte eller efter Forelæggelse ved Morsø Herreds Thing ej mødte for Kommissionen, til et lovlig Vidnes Aflæggelse at lade indkalde, eftersom vi allernaadigst ville, at hvis Vidner og Bevisligheder saavel den beskikkede Aktor som de skyldige vilde og kunde føre for denne af Os anordnede Kommission skal føres og af Eder i al denne Sag vedkommende skal paakjendes. Hvorfor vi hermed byder og befaler Eder ved endelig Dom lovligen at paakjende, hvad enhver af de i denne Gjærning implicerede bør efter de af Os allernaadigst forhen i denne Sag udstedte Ordres, som de Eder forekommende Bevisligheder, at lide og udstaa; hvilken Eders Kjendelse I, før end den afsiges, til Vores nærmere forventende allernaadigste Resolution Os allerunderdanigst haver at referere. Saa haver I og at tilfinde de skyldige Processens Bekostning at erstatte saavel for Eders egen som Actoris Salarium med videre, og haver I allerunderdanigst at referere, at I denne Vor allernaadigste Ordre haver bekommet. Dermed sker Vor Villie. Befalendes Eder Gud. Skrevet paa Vort Slot Kjøbenhavn 15. Febr. Anno 1723 under Vor kongelige Haand og Signet.

Frederich R.”

Ogsaa af et tidligere Brev fra Kongen til Lucas Kjerulf - dateret 20. Novb. 1722 - fremgaar det, med hvilken Alvor Frederik IV tog sig af Sagen; det hedder i dette Brev, at det er Kongens Villie, at Kjerulf lader sig ”under Haanden og dog grundeligen . . . om denne Sags rette Sammenhæng informere, saa og selv paa det allernøjeste undersøger denne Gjærnings sande og samtlige Omstændigheder, til hvilken Ende Vi og herved byder og befaler, det alle de Vidner, du i denne Sag kunde agte fornøden, skal være pligtige efter lovlig Stævnemaal til hvad Thing og Tid, du dennem indkalder. Skulde og nogen findes bevislig skyldig enten med denne Gjærning at have befallet, foranstillet eller og virkelig lagt Haand paa samme, skal du strax lade den eller de ved Rettens Middel efter Sagens og Personernes Forskjel(!) arrestere og nøje bevogte”.

Kommissionen holdt sit første Møde d. 14. Juni 1723 ”i Matthias Poulsens Logemente” i Viborg. En Hoben Vidner stævnedes her for Kommissionens Skranker, men en af de allervigtigste, Mollerups højre Haand, Forvalteren Christen Pedersen glimrede ved sin Fraværelse; ogsaa en af de indstævnede Kvinder, Anders Podemesters Hustru, fattedes. Deraf udspandt sig en stor Trætte mellem de to Advokater, Lucas Kjerulf og Christian Foss⁷), hvilken sidste førte Assessor Mollerups Sag.

Efter megen Snakken frem og tilbage om, hvorvidt de Vidner, der har givet Møde for Kommissionen d. 14. Juni, skal afhøres, bliver man dog enig, om at tage dem under Behandling, og Niels Dyr, Mollerups Tjener og Søstersøn, er den første, der kaldes for Skranken. Denne unge Herre rager sig strax ind i uhjælpelige Modsigelser, der ikke vidner om det bedste Papir.

Kjerulf spørger, om han tør nægte, at jo Mollerup har befalet ham at ordre nogle af Gaardens Folk til ”stiltiendes” at kaste Jord paa Niels Povlsen? Han havde jo sagt paa Nykjøbing Ting d. 11. Jan. 1723, at han ikke havde givet slige Ordre. Niels Dyr svarede noget undvigende, men kunde dog ikke fragaa, at naar han nu tænkte sig rigtigt om, havde han hørt af hans Husbonds Mund, at Graven skulde tilkastes, men hans husbond havde ikke befalet ham det at gjøre. Kjerulf spurgte ham nu, hvorledes han paa Sønderherreds Ting havde kunnet svare ”saa ubetænksom”, at han ikke vidste, hvem der havde tillukket Graven over Niels Povlsen, da han jo dog selv havde givet nogle af Folkene Befaling dertil? - Jo, svarede han, for han kunde ikke mindes det ringeste om Sagen, før Vidnerne d. 11. Januar kom hjem fra Tinget og sagde, at de havde aflagt det Vidnesbyrd, at det var dem, der havde gjort det. Thi naar Folkene kom op om Aftenen, delte de Husets Arbejde imellem dennem, og derfor havde ikke vidst, hvem af Folkene, der havde tillukket Graven”.

⁷ Forpagter af Vosnæsgaard, Skjødstrup Sogn ved Aarhus.

Christian Foss spurgte nu Vidnet, af hvad Grund Niels Povlsen var sat i Fængsel? - Han svarede, at det var bleven ham fortalt, at to Rønboere, Jep Poulsen og Peder Nielsen, havde været paa Vestervig og klaget over, at Niels Povlsen ”havde slagit Peder Nielsens Hustru ibidem, saa hun troedes ikke til Livet”. - Kjerulf spurgte, om han selv havde hørt de to Mænd føre Klage over Niels Povlsen? - Nej, det havde han just ikke, men derimod havde han rigtignok tit, naar han var i Røn, hørt Byfolkene klage over, at de forulempedes af Niels Povlsen.

Det næste Vidne, der fremstod, var Anders Podemester fra Tygstrup, som efterat Lovens Ed var bleven læst for ham vandt saaledes:

Niels Povlsen var bleven hentet til Vestervig ”en Stunds Tid efter Solens Nedgang”. Ved Indgangsdøren til Gaardens Stuehus var han bleven greben af Søren Ladefoged og Mads Ladekarl, der havde bundet ham paa Opfordring af Mollerup, som udleverede Strikkerne dertil og ”kom med noget Rye, som blev nogle Gange omsvøbt N. P.s Hænder og lagt under Bindslerne, førend han blev bunden.”

Kjerulf spurgte Vidnet, om han ikke havde set, at N. P. førtes ned i det saakaldte Malekammer med sammenbundne Hænder, hvor han sattes i noget Halm paa Gulvet, og at Søren Ladefoged og Mads Ladekarl paa Mollerups Befaling og i hans Overværelse tvang N. P.s Ben eller Knæ op mellem hans sammenbundne Hænder, og at de havde den afdøde ”snm en stif og vandlør Mand med Magt bøjet tilsammen, saa en Stang eller Træ blev sat igennem hans Arme nemlig nedenunder Knæerne og ovenover Armene, og derefter bundet Enderne af samme Træ til hans Arme?” - Vidnet svarede: Jo, han havde set alt det. Men Mollerup havde tillige bedt om Lys og om Halm, som den bundne kunde ligge paa, og desuden tvende Dækner at lægge over ham. Han lagdes paa Ryggen, og hans Hænder var ”bundne langs over hinanden i Haandledderne”. - Assessoren spurgte, om han ikke ”ved saadan haard og pinlig Maade gav og klagede sig med de Ord: han kunde ikke holde det ud?”

Vidnet havde hørt N. P. engang sig : Aha!

”Da N. P. var saa stif og besværlig at faa bøjet tilsammen, havde han saa ikke set, om Ladefogden Søren eller Mads Ladekarl, en af dem eller begge tilsammen, havde sat Ben eller Knæ paa hans Skulder eller Ryg?” - Jo, Søren Ladefoged havde sat sit ene Knæ paa ham, men paa hvad Sted vidste han ikke; kun det vidste han, at det ikke var Ryggen, for N. P. laa paa sin Ryg. - Mollerup havde selv været tilstede, mens alt dette skete, og han havde lukket efter sig og taget Nøglen af Døren; før det skete, havde han vendt sig mod N. P. og sagt: ”Nu skal du ligge noget og svede ud!” Vidnet hørte ogsaa, at der blev talt om, at det gav et Knæk i N. P., da han blev bunden; ”men enten det var N. P.s Ryg eller Krop, eller og det var imellem adskillig Slags Træ, som laa i Kammeret, eller og det var Spaanerne, der laa under Folkenes Fødder, det vidste Vidnet ikke. Men siden efter iblandt Folk har han hørt Tale derom i omliggende Byer, at Folk mente, at det Knæk skulde være et af N. P.s Bene, der skulde være i Stykker, men hvad Ben vidste han ikke, men i Kammeret hørte han ingen Tale derom.”

Havde N. P. ikke ligget i denne sammenbundue Stilling fra Lørdag den 11. til Mandag den 13. April?

Dertil svarede Vidnet, at han Søndag Morgen var rejst til Tanderup; der havde han hørt, at N. P. havde ligget bundet den hele Nat, og da Vidnet Søndag Aften var vendt tilbage og havde kigget ind ad en ”Sprick i Døren”, laa N. P. der endnu, men han talte ikke med ham.

Var man ikke gaaet i Forbøn for N. P. hos Mollerup, mens denne havde nægtet at løse ham? - Derom havde Vidnet intet hørt. Han kunde heller ikke sige noget om hans Død og Begravelse, da han ikke havde været hjemme i de Dage.

Det næste Vidne var Jens Terkelsen, Staldkarl paa Vestervig, som ”vandt ved Ed efter Loven med oprakte Fingre”, at han ikke havde set N. P. blive bunden, derimod havde han Søndag Morgen kigget ind ad ”et Sprech” og set N. P. ligge bunden i Halmen med nogle Dækner over sig, saa Vidnet ikke havde kunnet se, hvordan han overhovedet var bunden.

Han tortalte, at da hans Husbond var kommen hjem fra Viborg Snapsting, blev N. P.s Grav tilkastet af Vidnet, Ladekarlen Peder, Peder Røgter og Mads Ladekarl efter Peder Dyrs Befaling; denne sidste havde sagt til Folkene, at det skete efter Mollerups Befaling. Det gik for sig, efterat de

havde faaet Aftensmad, en Timestid før de gik i Seng. Hverken Præst eller Degn var bleven ”advaret”, skjönt de boede lige ved Kirken.

Derpaa gik Kjerulf over til at stille en Række Spørgsmaal til selve Mollerup, der nu var kommen tilstede, angaaende Tilkastningen af Niels Povlsens Grav.

Var den mon sket imod hans Villie? spurgte Kjerulf. Mollerup svarede, at de spurgte ham ej derom, førend de gjorde det, og han vidste ikke, at det skete.

Hvorfor havde han da ladet en saadan Mishandling af hans egne Folk gaa upaataalt og ustraffet bort? Han vidste jo dog, den dødes Grav stod aaben ved hans Hjemkomst fra Snapstinget, men siden var bleven lukket til ”uden lovlig foregaaende Brug og Maade”.

Hertil svarede Mollerup, at ”hans jævnlig hafte Sengeliggende, Svaghed, samt hans egne mange vittige (!) Forretninger betog ham at tænke paa sligt”.

Assessor Kjerulf tog sine Forbehold overfor disse Udflugter, hvorpaa Kommissionen udsattes til den 6. Juli 1723, da den paany skulde træde sammen, denne Gang i Thisted, ”hvor Parterne da havde at møde med deres Bevisligheder til Sagens videre Fremgang”. Forinden Mødet hævdedes, udtog Kjerulf en ny Stævning mod Mollerup og hans Medgjerningsmænd, og ogsaa Mollerup hidkaldte til Thisted en stor Hoben Mennesker, mest N. P.s Naboer og Slægt, for at faa godtgjort den afdødes excentriske Levnet.

Det første Vidne d. 6. Juli var Kirsten Rasmusdatter, Anders Podemesters Kone, men hendes Bidrag til Belysning af Sagen var dog ikke stort; hun foregav, at hun ikke havde kunnet se, hvad der gik for sig i Malekammeret for de Folk, der stod i Døren, og da det var koldt, og hun var svag, gik hun bort ”og fornåm ikke mere dertil”.

Efter hende fremkom Ridefogden paa Vestervig, den allerede tidligere omtalte Christen Pedersen. Assessor Kjerulf begyndte med at gjøre ham det Spørgsmaal, hvorfor han ikke strax havde ladet Niels Povlsens Kone faa Underretning om Mandens Død? Ridefogden svarede, at der var ikke mindre end 1½ Mil fra Vestervig til Røn, saa det var ikke saadan at faa sendt Bud paa en Studs. Han huskede dog ikke rettere, end at han allerede Dagen efter N. P.s Død sendte Bud til Konen med nogle Aggerboere, der var til Hove paa Vestervig.

Saa spurgte Kjerulf ham, hvorfor han ikke havde ladet N. P.s Lig besigtige ved Rettens Folk. - Aa, mente Ridefogden, da han var vis paa, at N. P. ikke med frit Forsæt var ombragt af nogen, og han desuden ikke døde enten i Fængsel eller paa Fængsels Sted, men paa en god opredt Seng i et andet Kammer, saa havde han anset det for tilstrækkeligt at lade ham syne ved fire ærlige Mænd, som han selv skikkede Bud efter, og som var næst ved Haanden, én fra Randrup, som den Dag var paa Gaarden for at tærskes, én fra Sejrsbøl og to fra Tygstrup, alle fire Assessor Mollerups Bønder.

Men naar han nu saaledes vil undskylde sig, fordi han har undladt at tage noget lovligt Syn over Liget, hvorfor og til hvad Ende skal han da nogle Dage efter have taget disse villige Vestervigs Tjenere til sig og givet dem Navn af Synsmænd?

Jo, svarede Ridefogden, selv kunde han jo dog ikke foretage Synet, han maatte derfor se sig om efter andre, der kunde vidne, at N. P. ikke hemmelig var bleven lagt i Kisten, og som tillige kunde efterse, at han ingen Skade havde paa Lemmerne.

Hvornaar var han bleven lagt i Kisten? spurgte Assessoren.

Ja se, om Tirsdagen gjordes den, og om Onsdagen eller Torsdagen efter at N. P. var død, var han bleven lagt i den.

Havde han selv været tilstede under Synet?

Vidnet huskede ikke rettere, end at han aabnede N. P.s Skjorte baade om Hals og Haandledder, for at Mændene des bedre kunde se hans Legeme, men om de vendte ham omkring, det er det nu ikke muligt for Vidnet at sige noget om.

Havde han da ikke været tilstede hele Tiden?

Nej, da han havde løsnet Ligets Skjorte, gik han tilside og lod Mændene komme til; ”thi det er et lavt og smalt Kammer, hvor den døde laa udi”. Han stod selv imens udenfor Døren.

Da Ridefogden ikke ved mere, ”end hvad der allerede er mentioneret”, faar han Løbepas, og Anders Grøn fra Holstebro træder for Skranken. Han fortæller, at han var kommen ind i Stuen paa Vestervig og havde set Mollerup sidde og skjære Kviste og Knopper af et Stykke Træ; da Grøn

spurgte ham, hvad det skulde bruges til, svarede han, at én af hans Bønder i Røn havde slaaet en Kone saa uforskammet, at man troede hende ikke til Livet, ”hvorfør Hr. Kaptejn Grevecop⁸) haver gjort den Anslag, at jeg skulde lade hannem binde udi een, som jeg aldrig haver set føre eller vidste af at sige”. Desuden havde han sagt, at hans Karle var i Smedien for at lave Jærn færdigt til N. P., ”men han syntes, at han nu vilde prøve ”den polske Buk” paa ham, ”paa det jeg kunde faa hannem til bedre Lydighed, saasom jeg haver haft meget Fortræd af hannem -, og dette Stykke Træ vil jeg bruge dertil”.

Grøn havde ikke hørt, at Kaptejn Grevecop, der samtidig gik inde i Stuen, raadede Mollerup til at bruge Bukken, heller havde han set ham lægge Haand paa N. P. eller hørt ham sige, at han skulde bindes enten haardt eller svagt. Derimod havde Kaptejnen villet være afsted, før N. P. bragtes til Gaarden, men Mollerup bad ham biev, til de var kommen med ham.

Havde Vidnet ikke forestillet Assessor Mollerup, at det var altfor haarde Baand, N. P. blev lagt i, eller ytret, at der var Frygt for, han ikke kunde staa det ud?

Vidnet svarede, at han ikke havde sagt noget om Aftenen, men om Morgenen henstillede han to Gange til Mollerup at løslade ham.

Og den Dag Strikkerne blev skaarne at ham, var der da heller ingen, der talte om, ”at der vilde blive Farlighed for hans Liv”?

Nej, svarede Vidnet, ikke det han hørte. Men for hans personlige Vedkommende syntes han, N. P. ”saa slet ud”; men Vidnet fornam ikke hans Nød, forinden han rakte ham det Krus Øl, han havde forlangt til ham. Til Slutning oplyser han, at efterat man havde bundet N. P., havde Mollerup sagt, at han maatte hverken faa Øl eller Mad; og da han havde bedt om en Draabe Vand, havde Mollerup nægtet ham det med de Ord: ”Nej, lig nu og sved paa det, du har faaet!” - Han havde ogsaa hørt Mollerup sige til ham: ”Bed Gud om Naade, at han vil omvende dig til et bedre Levnet”.

Niels Povlsen havde hverken faaet vaadt eller tørt, før Grøn gav ham det omtalte Krus Øl umiddelbart efter, at man havde skaaret Strikkerne af ham.

Da ogsaa Anders Grøn var demitteret, forlangte Mollerups Sagfører, Christian Foss, at faa sin Klients Vidner afhørte. Men Kjerulf bad Kommissionen overveje, om det ”ikke er imod Loven at føre Vidner paa en død Mand til Beskæmmelse i de Tilfælde, han aldrig før var saggivet for”, og om det ikke tillige er ulovligt ”at antage interesserede og Avindsmænd til Vidner over død Mand” - thi Avindsmænd paastaar Kjerulf de er. Noget andet er det, om de Herrer kan fremkomme med noget, der har med Sagen at gjøre, især vilde det være kjærkomment, om de kunde oplyse, med hvad Ret der kunde lægges Tvang og Arrest paa N. P.s Person; f. Ex. om det kunde godtgjøres, at han var tiltalt i én eller anden Sag, som drev Mollerup til efter Loven ”at gjøre sig N. P.s Person mægtig”; men noget saadant var ikke kommet til Kjerulfs Kundskab.

Foss svarede herpaa, at Aarsagen til N. P.s Fængsling var denne, at han Torsdagen før samme havde slaaet Margrethe Jensdatter i Røn; denne Voldshandling var der bleven klaget over om Fredagen. Men som ingen derom kunde vidne uden de, som det havde set, Niels Povlsen endog førend Tingdagen expirerede, da han skulde have vaaren stevnet for dette Slagsmaal, ved Døden afgik, saa var Sagen imod ham forbleven uforfulgt. Men det kunde dog næppe forsvares at hindre Mollerup i at føre sine Vidner saavel som Kjerulf sine til Sagens Oplysning. Kommissionen tillod ham da ogsaa at føre sine Vidner i Marken, dog uden at de foreløbigt blev tagne i Ed. - Derpaa opsattes Kommissionens Møde til d. 7. Juli.

Paa denne Dag mødte altsaa Mollerups Vidner, og det første af dem var Rønboeren Peder Mikkelsens Hustru Margrethe Jensdatter. Hun fortæller, at nævnte Torsdag, mens hun og fem andre Kvinder stod ved Stranden med deres Fisk, ”kom Niels Povlsen af Øster og lagde sig ned paa fire og klappede sig paa sin Rump, og da var han et halvt Bøsseskud fra hende”. - Efter denne uklædelige Entré ”rejste han sig op igjen og kom af Østen ned til Baaden og kom til Else Christensdatter, som stod ved Stranden, og traadte hendes Fiskekubbe istykker; gik saa fra hende til Maren Pedersdatter og tog fat paa hendes Fiskekubbe og vilde ligeledes have traadt den istykker; da bad hun ham og sagde: ”O, nej, Farlille, lad den være!” Saa sprang han derfra og til Vidnets

⁸ Joh. Gotlob Grevecop til Villerup, adlet 24. Febr. 1749. Danske Atlas (V, 475) fortæller, at Major Grevecops Vaaben ses paa en Pille i Vestervig Kirke.

Kubbe", som der var nogle Fisk i; og da Margrethe syntes, at det var Synd, han skulde træde paa hendes Fisk. "tog hun fat paa Kubben med hannem, og han holdt ved den ene Side med sin ene Haand, og Vidnet ved den anden Side med baade Hænder, og saa slog Niels Povlsen med den anden Haand og slog til Vidnet paa hendes venster Side og paa hendes Skulder nogle Slag med en Kjæp, som han havde i Haanden"; hvormange Slag, hun havde faaet, kunde hun dog nu ikke mere erindre, men "da hun fornå, det svej, slap hun Kubben, og saa greb N. P. Vidnet i hendes Hals og Strube og slog hende imod Jorden, at hun snar var bleven borte i det samme; og dengang hun fik hendes Aande til sig igjen, laa hun og skræbte i Jorden med sine Hænder og bad de andre hosstaaende redde sig." Men nu havde N. P. faaet Blod paa Tand og gik endnu engang hen til hende og overdængede hende med Slag og Spark. Da han omsider havde sluppet hende, kom to af de andre Koner hen og hjalp hende op, for selv kunde hun ikke rejse sig, og efterat hun ved andres Hjælp var bleven bragt hjem, maatte hun gaa til Sengs og ligge der paa sin Ryg i fire Uger. To Dage efterat hun var bleven mishandlet, var hendes Mand paa Vestervig for at klage over Niels Povlsen, og da "fik han hjem med sig baade Drik og Smørelse" til Konen, men det hjalp ikke stort. "Saa gik hendes Mand til Hygum Præstegaard og fik 2de Plastre at lægge paa sine Sider og Draaber og Drik at indtage", det var der mere Velsignelse ved, thi nu kom hun sig dog noget. Dog klager hun over, "at hun var en Stømper de Dage, hun levede, over samme N. P.s Medhandling". Der var dog intet Hul i hendes Side, men hun mente at "være forstødt inden i sig, saa at hun ikke kunde taale at fortære Mælk eller tilreed Mad, men Fisk, Kjød og tør Mad kunde hun spise lidt af om Dagen. Dog ikke Tiendeparten saa meget som tilforn, og saasomt Middagen er forbi, maa hun til Sengs".

Hun havde dog forsømt at lade sig syne paa Kroppen efter denne Medfart, saa noget gyldigt Bevis kunde ikke fremlægges.

Saa fremstod Mads Povlsen af Røn og fortalte, at han havde været paa Havstranden den Dag, Margrethe Jensdatter havde faaet Pryglene, og her havde han set N. P. "komme fra sit Hjemmet . . meget drukken og aabenhovet og havde ingen Klud om sin Hals". Han fortæller, at Byfolkene var fortrædelige imod ham, og han fortrædelig imod dem igjen, fordi de ikke vilde bære hans Fiskeredskaber for ham. Derpaa skildrer han Slagsmaalet, omtrent som Margrethe selv havde skildret det.

N. P. havde slaaet hende "med en Tornkjæp, som han gik med i Haanden, formedelst han lammede". Første Gang ramte han hende "for midt i hendes Pande. Derpaa havde han slaaet løs paa hende paa Kryds og Tværs og omsider styrtet hende omkuld og sparket hende med sin venstre Fod, thi paa den højre var han lam. Hun var meget ilde medhandlet, men han saa dog ikke Blod. - Hans Naboer truede han ofte med Mord og Brand, hvad Vidnet flere Gange havde hørt, allersidst ved Fjorden, Dagen før han slog Margrethe, da de drog Fisk. Altid var han gjenstridig og "vilde have Haand over dem".

Assessor Kjerulf maatte overfor disse Beskyldninger imod død Mand give de Herrer Kommissarier til Eftertanke, at Vidnet havde været i Boefællig med den afdøde og tilligemed de andre af Røn By vist deres Fortrædelighed imod ham og nu aabenbarer deres Avind efter hans Død, da han ikke kan forsvare sig; saaledes er de baade som "Villige", som Mollerups Tjenere, og ved deres Beskyldninger at betragte som interesserede, hvorfor han ikke yderligere "kan tage dennem til Examen, især da Beskyldningerne gaar ud paa død Mands Ord efter Aar og Dags Forløb, som Loven forbyder ikke maa ske".

Foss benægtede, at Mads Povlsen var en Avindsmand af N. P.; han havde end ikke været i Fiskelav med ham, "men som en fattig Mand opholdt han sig hos hans Kones Fader, Mads Jensen i Røn og søgte, hvor han sit Brød kunde fortjene". Hvorfor han forlangte, at han skulde tages i Ed paa sit Vidnesbyrd.

Næste Vidne er Mads Povlsens Kone Sidsel Lauridsdatter, hvis Udsagn omtrent falder sammen med Margrethes. Hun havde hørt Maren Pedersdatter bede for sin Kubbe med de Ord:- "O, nej, Mand lille! lad mig beholde den; I har traadt én i Stykker for mig", hvorpaa N. P. slap med de Ord: "Der har du Kubben, lad mig være med Fred!" og gik saa til Margrethe Jensdatter, hvem han, efterat have regaleret hende med de slemme Prygl, forlod med de Ord: "Hav nu det, din gule Tæve!" Vidnet havde støttet den slagne under Hjemturen og hjulpet hende af hendes Klæder,

hvorpaa hun var gaaet tilbage til hendes Fader i Røn, ”hvor de med hannem havde Dug og Disk tilsammen”. Hun ved, at Margrethe ikke mere ”er saa stærk som Vidnet og andre kjønne Koner, siden hun fik Huggene”, skjønt hun forhen var langt stærkere. Dog maatte hun indrømme overfor Kjerulf, at hun af og til har set Margrethe, siden hun blev slagen, gaa til Havet og der sætte Madding paa Fiskekrogen, gjøre Fisk rene og undertiden bære hjem i Kubben paa sin Ryg saa meget, som de kunde spise én Gang.

Maren Pedersdatters Vidnesbyrd er heller ikke synderligt forskjelligt fra de foreganende Kvinders. Men det saa Vidnet, at da N. P. nærmede sig Havet, klappede han ”paa sin Rump med sin Haand og svingede med sin Kjæp over sit Hoved; da han rejste sig, og da han sad paa fire, som sagt er, vendte han sin Rump ad dennem som sad i Nordvest fra hannem, men om han gjorde det af Forsæt imod dennem, kan Vidnet ikke sige”, for han sagde endnu ingen Ting; først da han gik forbi Kvinderne og ned til sin Baad, sagde han: ”Terr!”

Den 73aarige Karen Christensdatter, Niels Povlsens Svigermoder, vidner noget nær i Overensstemmelse med de øvrige, hvad Slagsmaalet angaar. Desuden beretter hun, at for halvandet Aar siden havde N. P. ogsaa slaaet hende engang i Drukkenskab, og som han da gik fra hende, kom han til hende igjen og bad hende, om hun vilde komme i hans Hus, thi han kunde ingen faa, som var bedre til at made hans Fiskekroge. Og da Vidnet igjen kom i hans Hus, havde han sagt: ”Vil I give mig det til, jeg haver brudt Eder imod, vil jeg aldrig røre Eder mere, men I skal gaa ude og inde ved det, jeg har, og passe paa mine 3 smaa Børn”, - som hun og til denne Dag har gjort. Hun ved ikke, hvad der var ham og Naboerne imellem og benægter paa det kraftigste, at hun nogensinde skal have ladet sig forlyde med, at ”hun takkede Gud, N. P. døde, førend han kom i Bøddelens Haand”.

Det sidste Vidne imod N. P. har intet nyt at tilføjes hvorpaa Foss endnu engang opfordrer Kommissionen til at tage de fremførte Vidner i Ed, men Kjerulf protesterer stærkere end nogensinde, saa meget mere som samme Vidner tidligere af Hr. Mollerup ”skal være bragte under et ulovligt Forhør, som han, siden denne Sag opkom, har villet betjene sig af for Hans Majt. og derved søgt paa den døde i sin Grav at lægge den Beskæmmelse, som han aldrig var i Live saggivet for eller nu med upartiske kan godtgjøres til hans Paagribelses Aarsag”.

Vist er det, at Mollerup for at foregribe Begivenhedernes Gang havde fartet rundt ude i Røn med sin Birkedommer, Morten Christensen, og optaget Forhør over en lav Sko, bl. a. over N. P.s Svigermoder, ovennævnte Karen Christensdatter. Paa Kommissionens Spørgsmaal: om de har aflagt Ed for Mollerup ved disse Forhør, svarer Vidnerne: Ja, og nu resolverer Kommissionen, at da de alt har aflagt Ed éngang, kan det ikke nu tilstedes dem at gjøre det.

Saa fremlagde Foss en Beskikkelse af 8. Juni 1723 fra Assessor Mollerup til Jens Christensen Bøddicher, Degn i Vestervig, der havde været syg og sengeliggende under det forrige Møde saa han ikke personlig havde kunnet aflægge sit Vidnesbyrd i Retten, hvorfor Mollerup havde stillet ham elleve Spørgsmaal angaaende N. P. og bedt ham besvare dem skriftlig ét for ét. Denne Skrivelse ønskede Foss oplæst for Kommissionen tilligemed Degnens Svar. Jens Degn var for Øjeblikket - d. 8. Juli - saa rask, at han havde givet Møde for ”at bestaa” denne sin skriftlige Redegjørelse.

Mollerup havde spurgt:

1) om N. P. det sidste Aar ikke gjerne drak sig fuld og var da ufredsommelig, fortrædelig og voldsom?

2) Om Præsten ikke havde haft megen Fortræd af ham og gjort sig stor Umage fra Prædikestolen for at formane og straffe ham og faa ham til at leve et skikkeligt Levnet, uden at det altsammen havde baaret nogen Frugt.

3) Om ikke baade Præsten og andre havde anmodet Mollerup om at straffe N. P. med Fængsel, saa Naboerne kunde faa Fred og Ro?

Paa disse tre første Spørgsmaal svarede Degnen, at han var vel vidende om, at N. P. det sidste Aar, han levede, ”var forfalden til nogen dessolut Levnet”, og Præsten Goische havde baade nu og da ønsket, at N. P. maatte blive ”sat paa Vand og Brød at spægis til Bedring, naar Lejlighed gaves”.

4) Havde Præsten ikke vist ham fra Skriftestolen uden Afløsning nu engang sidste Aar? - Jo, 1721, d. 24. Søndag efter Trefoldigheden var han bleven vist fra Alterbordet.

5) Var det ikke alle Folks Opfattelse, at det var Kaptejn Grevenkop til Villerup, der havde givet Mollerup det usalige Raad at gjøre Brug af den polske Buk? - Det har Degnen ganske vist hørt, dog ikke af Grevenkops egen Mund, ”men af løs Snak og Spargement”.

6) Havde N. P. ikke slaaet Margrethe Jensdatter, ”saa hun siden havde ligget ved Sengen” og der var bleven bedt for hende fra Prædikestolen? Jo, bedt for hende var der blevet, - flere Gange.

7) Har han hørt det ringeste om, at N. P. blev trakteret med Hug eller Slag? - Nej.

8) Da han d. 12. April tilligemed Hendrik Bech var inde hos N. P., husker han da, om han laa løs eller havde Bindsler paa? - Ved Gud, han laa løs. -

9) Begjærede han nogensinde at faa en Præst til sig? - Nej, ikke det Degnen hørte. -

10) Har han ellers talt med ham uden den ene Gang? - Nej, ikke talt med ham, men vel set ham, dog som død og denne Gang kun hans Ansigt.

11) Klagede N. P. over mig eller nogen, da I var hos ham? - Nej, ikke i fjærneste Maade.

Efterat disse Papirer var oplæste, spurgte Kjerulf Jens Degn, om han aldeles ikke havde talt med N. P., da han laa ”i de pinlige Baand paa Vestervig”, og ikke hørt ham ønske, at der maatte bedes for ham fra Prædikestolen? - Nej, sagde Degnen; mens han laa i Baandene, havde han ikke talt med ham, men kort efter, og da havde N. P. ikke ytret noget Ønske i den Retning. Han havde spurgt ham, ”hvordan han behagede dette Logement?” Han svarede: ”Ikkun housomt!” Degnen havde da foreholdt ham ”de ham mange Gange givne Paamindelser til Forbedring med Raad og Formaning herefter at lade spørgis Omvendelse, hvortil han svarede ganske sagte og stille: ”Ja!” og kunde Vidnet vel se, at N. P. var ikke aldeles frisk. Og bad han Vidnet, idet han udstrakte hans egne (ene?) Ben at han vilde løse hans haarde Baand, hvortil Vidnet ved Begjæring formaaede hosværende Mads Ladekarl, som var mere kyndig derom, at han løste det.” Derpaa gik Degnen i Kirke og saa nu ikke N. P. før næste Morgen Kl. 10. Da kom nemlig Ridefogden Chr. Pedersen ind til ham og sagde: ”Broder, jeg tror at N. P. vil hiemle!” - ”Da for Guds Skyld, forsøm ikke hans Saligheds Sag”. - ”Ja, men Præsten ligger syg”. - ”Da er der nok saa mange Heste og Vogne paa Vestervig, der i Hast kan fare til Helligsø efter Hr. Jens”. - ”Vilde han bie ham saalænge! Vil du ikke være saa god at gaa ind med og se til, hvordan du ynder ham?”. - ”Jo, gjærne”. - Men da Degnen kom ind i ”Kammeret ved Porten”, saa han alt N. P. ligge død i Sengen.

Havde ingen sagt, at det var sært, Assessor Mollerup vilde lade en Mand ligge i Baand saa haarde, at de kunde forvolde Døden? - Nej, det havde Degnen ikke hørt, for saasart han havde set Liget, var han øjetilikkelig gaaet hjem.

Han oplyste, at N. P.s Grav havde staaet aaben fra d. 17.-23. April, og mens den endnu var aaben d. 24. ved Solnedgang, var den lukket til næste Dags Morgen, da han kom ”for at ringe Morgenringning”.

Vidste Vidnet N. P. skyldig i Mishandling af nogen, og havde han hørt ham klage over Ass. Mollerup og sige, ”at han ikke skulde slippe, førend han kom for Kongens Fod?” - Nej, sligt havde Jens Degn aldrig hørt, men havde derimod ”altid set ham for en skikkelig Mand; dog det sidste Aar slog sig noget til dessolut Levnet”. - Vidste Degnen, om der Søndagen efter d. 11. April 1722 var bleven bedt for den Kvinde i Røn, som han skulde have slaaet? - Nej, Søndag d. 12. April var der ikke bleven bedt for Margrethe Jensdatter, hverken før eller efter Prædiken, men de næste Helligdage og Prædikendage. Og ”da N. P. døde om Mandagen, blev der continueret med Bøn for hende af Prædikestolen en Tid lang, og om Vidnet mindes ret, da næsten indtil St. Hansdag Midtsommer, hun tilligemed sin Mand var til Herrens Bord udi Agger Kirke”, - Troede Vidnet, at hendes Svaghed kom af de Slag, som N. P. skal have givet hende? - Det kunde Degnen ikke vide, ”saasom han ej er en Hjertekigere, men Gud alene, som alting er bevidst. Om det skal have været af de Hug, der siges, N. P. skal have givet hende, eller formedelst anden Svaghed eller formedelst Guds Ords Forsømmelse, det vidste han ikke; og ellers formedelst Vejenes Længde kommer Røn Bys Beboere ikkun sjælden til Kirke”. - Hørte han ikke, om N. P. ”gav Suk af sig, da han laa i Arrest i noget Halm paa Stengulvet? Vidnet kan ikke tale saa meget om Suk, ”men han klagede sig mange Gange med de Ord: ak, ak, ak!”

Paa disse Bekjendelser aflagde Degnen sin Ed, hvorefter han gav Plads for Søren Svens fra Vesteragger. Han var vel vidende om, at N. P. de sidste Aaringer var ret hengiven til Drik, thi var

han i Agger, kom han gjerne ind hos Vidnet og var da ikke sjælden drukken. Ogsaa naar ”de kom til Marken i Aalborg, druch han sig og gjerne druchen og stillede sig meget uskikkelig hen og hjem” med sine Naboere og Laugsmænd der i Byen. - Vidnet havde betjent Degneembedet den Dag, N. P. var bleven vist bort fra Alterbordet, og havde set Præsten vise ham ned.

Kjerulf spurgte, om Vidnet havde set N. P. mishandle nogen? - Nej aldrig, men ”i hans Drukkenskab havde han uskikkelige Ord. Dog tilforn, førend det sidste Aar, paa en Maanedstid til eller fra at regne, har N. P. altid levet som en skikkelig Mand”, og Vidnet ved ikke, ”hvorfore han blev vist fra Skriftestolen”, men den Dag, det skete, gik Sognepræsten, ”efterat de andre var afskriftede, ud i Altergulvet og kaldte N. P. op til sig og sagde: ”Hvor kommer det sig, Niels Poulsen, men jeg finder Eder i den Tilstand nu? I har vaaren skikkelig tilforn”. - Da svarede N. P.: ”Hvad haver jeg gjort?. Præsten svarede: ”Jeg hører, I lever uskikkelig med Eders Naboer og tilmed: dømmet hos Eder selv, om jeg med en god Samvittighed kan tage Eder til Skrifte i Dag”. - Anden Aarsag til Nægtelsen kjendte Vidnet ikke. Til Slutning fortalte han, at han undertiden havde hørd N. P. klage over, at Mollerup havde taget Jord fra ham og lagt til hans Naboer ”for at gjøre dem alle lige i Røn Bye. - Derpaa aflagde Vidnet sin Ed med oprakte Fingre.

Det næste Vidne var Villads Nielsen fra Randrup. Han havde været med til at trække N. P.s Lig af Klæderne og iføre ham en ren Skjorte, under hvilken Beskæftigelse han havde set Niels Poulsens bahre Krop fra hans Hoved til hans Rompe . . . og de rejste Overdelen af hans Krop op og satte ham paa Rumpen”, men befandt ingen ”Saarmaal paa ham, hverken paa Ryg eller Bryst. Dog saa han ikke saa nøje efter, for han var ikke krævet til Synsmand. De havde taget hans Lig ud af Sengen og lagt ham paa et Bord, og da saa de hans Arme var ”blodspændte” nedenfor Albuledet; det samme var begge hans Ben til midt paa Læggene; ogsaa Laarene bar Mærke af Overlast. - Han var en af dem, der paa Ridefogdens Befaling havde løftet N. P. fra Halmen og hen i en Seng. Da de tog ham op, havde Ridefogden sagt til ham: ”Nu skal du komme op i en Seng og faa varm Øl”. - Da sagde N. P: ”Jeg ved ikke, om jeg kan komme saa langt”. - Man spurgte Vidnet, om han havde hørt ham klage sig. - Nej, kun et enkelt: ”Aha!” havde han hørt af ham; ellers klagede han sig ikke. - Der var vel hengaaet et Par Timer, fra de tog ham og bar ham tværs over Gaarden, til han udaandede. Saasart Vidnet havde baaret N. P. hen i Sengen, var han gaaet tilbage til sin Tærskuing i Loen. Klokkeren var vel mellem 9-10 da N. P. døde, dog kunde han ikke ”sige det til Visse”.

Saa fremstillede Mollerups Fuldmægtig de fire Synsmænd: Svend Andersen, Peder Jensen, Niels Pedersen og Niels Jensen.

Onsdagen efter N. P.s Død var der kommet Bud til Peder Jensen fra Ridefogden Chr. Pedersen, at han skulde komme ned paa Vestervig, thi Ridefogden vilde tale med ham. Da han kom ind, havde denne sagt til ham, ”han skulde gaa hen og røge en Pibe Tobak, han havde Bud efter nogle flere Mænd, som skulde se, hvorledes N. P. blev klædt og lagt i Kiste”. Da de andre 3 ogsaa var komne tilstede, havde Ridefogden ført dem i det saakaldte lange Kammer, hvor N. P. laa paa et Bord. Ridefogden tog Lagnet af den afdøde og løste hans Skjorte for højre Haand. De saa, hans Hænder ”var noget opsvulmet eller reisnet, mens ellers saa de hvide ud”; ogsaa hans Bryst var ret hvidt; men fra hans Knæ og nedad saas en rød Streg, ”om de ret erindrede under det højre Knæ i hans Hambuchter”; ogsaa hans Ben var noget resne. Ovenfor Knæerne eller andre Steder paa Kroppen end de anførte, saa de ham ikke, hverken paa Ryg, Mave eller Laar, heller var det bleven forlangt af Fogden eller nogen anden, at de skulde efterse disse Legemsdele. ”Saa tog de fire Mænd ham fra Bordet og lagde ham i Kisten; mere vidste de ikke, og mere tilstaar de ikke”. - Derpaa tilbød de deres Ed, som Kommissionen dog ikke vilde modtage, da de allerede havde aflagt Ed under det af Assessor Mollerup arrangerede Forhør.

Dernæst fremlagde Foss en Attest af 8. Jan. 1723 fra ”salig afgangne” Marie Kampmann, ”Fadestuepige” paa Vestervig. Attesten er ifølge Foss præsenteret for Nykjøbing Ret 11. Jan. s. A., men blev ikke modtaget, da Vidnet ikke havde været stævnet. Kjerulf oplyser derimod, at bemeldte ”Mademoiselle i levende Live var stævnet hele to Gange til at møde paa Sønder- og Nør-Herreds Ting, ”og da er hun holdt tilbage!” Hvad skal man da nu med hendes Attest, der ”ikke fører nogen Bekræftelse efter Loven”.

Dokumentet beretter, at hun meromtalt Lørdag havde set N. P. komme gaaende op i Vestervig Klostergaard; ”siden saa jeg ham staa uden Gaards Døren hos Kaptejn Grevencop, Assessor Mollerup og andre. - Og jeg stod ude i Kjødchendøren, saa hentede Assessor uldne Kluder, (som) blev svøbt om N. P.s Haandledder, saa blev de sammenbundne; saa befalede Assessor, han skulde gaa i Malekammeret og mange andre fulgte hannem med Kaptejnen og Assessor, og som Gulvet var lagt af hollandske Fliiser, syntes Assessor, det var baade for koldt og for hart at ligge paa; thi befalede han at hente i Laden en Del ren Halm at ligge paa, som og skete, dog Kaptejnen sagde, det gjordes ikke fornøden; blev og hentet Lys at se ved; saa blev N. P. befalet at sætte sig paa Halmen, som Kaptejn Grevencop og Assessor selv stod tæt hos, og Assessor befalede Søren Ladefoged og Mads Ladekarl at buckbinde N. P. efter Kaptejnens Raad og Tilsigelse, som de og gjorde, nemlig trækkede de sammenbundne Hænder udenover og nedenfor hans Knæ og satte saa et Stykke trind Træ som Enden af en Baadstage imellem Armene og Laarene efter Kaptejnens Anvisning, hvordant det skulde gøres. Saa befalede Assessor at hente Dækkener, som blev lagt over ham for Kuld, saa gik vi alle derfra, og Kaptejnen gik saa til sin Hest og red hjem. - Om Søndag Formiddag før Prædiken, siger hun videre, ”blev han (N. P.) gjort løs, men blev liggende i Kammeret”. Hun og Niels Dyr ”bar ham” Mad og Øl; han drak strax af Øllet, men hun saa ikke, ”om han da aad noget”. Samme Dags Aften bragte Søren Ladefoged ham ”Mælk og Brød saa og en Dyne at ligge over ham”.

Om Mandagen, da Mollerup var rejst til Viborg, ”bad Ridefogden mig at rede en Seng i Gjestekammeret; imidlertid gik han og Ladefogden hen og hentede N. P., som saa blev lagt i Sengen og fik han saa varm Øl at drikke. - Da spurgte jeg, hvordan han laa? Da svarede han, (han) laa saa meget vel. Nogen Tid derefter begjærede han noget varm Suppe, og mens det blev tillavet, sagde Folkene, han havde kast sig paa Gulvet, men jeg saa ham ikke mere, førend da han vilde dø”. - Endnu fortæller hun, at om Fredagen derefter, da han var bleven sat i en aaben Grav, var hans Kone og to af hans Søskenbørn paa Vestervig ”og saa ham, før Kisten blev tilslagen; de fulgte ham og til Graven med mig og andre flere, da det ringede for et andet Lig”.

Dette Brev er omskrevet paa stemplet Papir, og Pigens egen Fader, Jens Block Kampmann, bevidner, at det er en rigtig Gjengivelse af hans salig Datters Brev, der her forelægges Kommissionen. Der er dog adskilligt, der tyder paa, at Brevet i høj Grad er skrevet med paaholden Pen. Et sjældent Udtryk som ”buckbinde” kunde maaske nok glide en junkerlig Godsejer i Pennen, men vilde vanskelig være at finde i en Fadeburspiges Ordforraad. Og den stærke Understregning af Kaptejnens forbryderske Aktivitet under Udaaden synes langt snarere at pege direkte i Retning af Mollerups ængstede Samvittighed end at have sin Oprindelse i Marie Kampmanns uskyldige Jomfrusjæl. - - Assessor Kjerulfs Skepsis overfor dette Papir er da ret forstaaelig.

Efterat denne Skrivelse var oplæst, fremlagde Hr. Foss endnu en Attest fra en Kaptejn Joh. Georg Schmidt, dateret 4. Juni 1723. Her fortælles det, at Kaptejnen var paa Vestervig den Lørdag, de hentede ”den Fisker af Røn”. ”Og som Assessor havde bortlaant sine Fangejærn”, udtalte han, at han paa Hr. Grevencops Anbefaling vilde lade N. P. ”buckbinde”. ”Derfor tilspurgte mig, om jeg havde nogen Tid hørt, at nogen ved den Fængselsmaade var kommen til Skade enten ved Liv eller Helbred, hvortil jeg svarede nej, hvilket jeg heller aldrig har hørt; saa rejste jeg strax hjem og havde ej noget dermed at bestille”. -

Derpaa følger en Attest af 11. Juni 1723 fra en Præsteenke i Vestervig, Madame Rosenstand, salig Peder Goisches Efterladte⁹). Hun attesterer, at hun en enkelt Gang har set N. P. drukken i Præstegaarden, - ”saavidt man kunde synes”; desuden ved hun, at hendes Mand, Sognepræsten, engang har sagt til Assessor Mollerup i Kapt. Grevencops Nærværelse, at ”Niels Poulsen løb nu gal igjen, han fik at sættis ind noget paa Vand og Brød til Bedring. Men da der ved denne Lejlighed havde været Tale om at binde N. P., havde hendes salig Mand svaret: ”Lad det Narrerie fare; han er nu (en) gammel og stympret Mand”. - Det er alt hvad hun ved.

Dernæst kommer et Indlæg fra Birkefogden Morten Christensen af Vestervig. Han fortæller, at han den 5. og 6. Maj 1722 har holdt Forhør paa Røn tilligemed sin Skrifer og fire af Retten

⁹ Peder Henriksen Goische fødes 1670, bliver Præst i Vestervig 1696 og dør 23/9 1722. Hans 2den Kone var Bodil Margrethe Pedersdatter Rosenstand, en Ritmesterdatter fra Aalborg, der fødes 1681 og dør i Hillerslev 1773.

udnævnte Mænd angaaende N. P.s uskikkelige Levnet, og Resultatet af disse Forhør har han nedskrevet i hans Herskabs, velædle og velbyrdige Hr. Assessor Mollerups Nærværelse, ”og skreven paa slet Papir (eftersom Tingbogen ikke da var tilstæde)”. Mere end han har nedskrevet som Resultatet af bemeldte Forhør, ved han ikke.

Saa følger et nyt Indlæg fra førnævnte Kaptejn Schmidt, der var bleven allarmet ved den Brug, Assessor Mollerup havde gjort af hans Navn og Attest; han var nu stævnet til at møde i Retten for at svare til samme Attest, men sender i sit Sted Hr. Jens Lyngbye, da han selv, saavel som saa mange andre under denne Proces, ved sin ”høje Alderdom, Sygdom og store Svaghed” er forhindret fra at møde og opfylde sin ”hørsommelige Pligt”. Endnu engang fortæller Kaptejnen os gennem dette sit Indlæg, at han merbemeldte skæbnesvangre Lørdag efter Paaske var rejst til Vestervig for at tale med Ridefogden sammesteds om nogle Stude, han havde paa Lyngholm. Det var omkring ved 2 om Eftermiddagen, at han naaede Vestervig; han var aldrig saa snart kommen ind i Gaarden, før Mollerup kom ud og førte ham ind i Stuen, hvor ogsaa Kapt. Grevenkop sad. Schmidt spurgte nu Mollerup, om hans Ridefoged var hjemme? ”Nej, han var ude i Agger”. Senere spurgte saa Mollerup uforbeholdent, ”hvad man skulde gjøre ved saadan én, som altid gik med en stor Kniv og truede sine Naboer med Ulykker og Mord og Brand? Derpaa svarede jeg: ”Har Hr. Assessor ikke Træhest i sin Gaard? Thi i Holstein bruger Proprietarierne Træhest og Jærn samt Fangehul, hvormed de straffer saadanne urolige Mennesker for at bringe dem i Lydighed”. Mollerup svarede, at hans egne Jærn havde han laant ud for Øjeblikket, men Grevenkop havde raadet ham til ”at buckbinde saadan én”; hvorpaa jeg gav til Svar, at jeg vel engang i Odense i Fyn havde set én, som var bukspændt for Tyveri, men var dog ikke længere i den end som en halv Time, eftersom han da gik til Bekjendelse”.

”Imidlertid denne Tale faldt saaledes imellem os, gik Hr. Captain Grevenkop frem og tilbage over Stuegulvet og røgte en Pib Tobach; om nu Captainen gav nogen synderlig Agt (paa) vores Tale eller ej, kan jeg ikke vide, efter han svared intet dertil; saa tog jeg strax Afskeden derfra og rejste hjem; da var Klokken 3, og siden den Tid har jeg ikke hørt videre til den affaires, førend nu her forleden Fredags den 4de Juni, da Hr. Assessor Mollerup, hans Frue og Datter samt Præsten i Vestervig¹⁰) uformodentlig kom til mig her paa min Gaard; efter en Times Forløb rejste Fruen, hendes Datter og Præsten til Hvidbjerg, men Assessor Mollerup blev tilbage og lidet derefter fremkom med en Forskrift skreven med hans egen Haand og derhos et Støch stemplet Papir med Begjæring, jeg efter samme Concept vilde give hannem min Attest, da jeg begjærte, han vilde lade mig beholde begge Dele til om anden Dagen, at jeg imidlertid mig derpaa kunde betænke, hvilket mig blev nægtet; endelig omsider lod jeg min Kieriste¹¹) skrive Attesten, eftersom jeg, Gud bedre mig, desværre ikke selv enten kan se at skrive, mindre som en tysk Mand kan læse eller moxen forstaa det danske Sprog videre, end hvad andre mig deraf kan forklare; havde jeg gjærne beholdt den Forskrift, Hr. Assessor bragte med sig, men maatte ey blive den nydendis, men lade mig nøje med en Copie af Attesten, som min Kiereste ogsaa udskrev, og Hr. Assessor tog sin Concept med sig, ved hvilken min udgivne Attest jeg alleniste har dette at erindre, at nu jeg samme eftertænker og overvejer, synes det ligesom Hr. Assessor Mollerup skulde have tilspurgt mig paa Vestervig Lørdag efter Paaske 1722, om jeg havde nogentid hørt, at nogen ved den Fængselsmaade var kommen til Skade paa Liv eller Helbred, hvilket Spørgsmaal om de Ord jeg aldrig ved mig at erindre blev omtalt den Tid paa Vestervig, førend om Fredagen næst forleden, som var d. 4. Juni, da Hr. Assessor Mollerup her i mit Hus mig først derom tilspurgte, og jeg da svarede hannem derpaa, det som merbemeldte min udgivne Attest i sig selv nærmere udviser og forklarer, og naar de høje Herrer Commissarier alleniste ville behage denne Part i gunstig Observation at tage, vedstaar jeg alt det øvrige, Attesten om formelder, efter endeel hans Beretning. I øvrigt forbliver med al optænkelig Respect etc.”

Denne Tilsnigelse gik altsaa ikke for Mollerup. Mere Held synes han at have haft med et Par andre Dokumenter, som han ligeledes lod fremlægge i Retten, og som unægteligt sætter Niels

¹⁰ Anders Winding (f. 1691 d. 1768), der 1723 gifter sig med Mollerups 15aarige Datter Margrethe Christine (f. 1708 d. 1762).

¹¹ Kapt. Schmidt til Lyngholm var gift med Anne Kathrine Kaas. Deres Datter Rikke Schmidt giftede sig med Oberstløjtnant Hans Elias von der Weide, der siden fik Fru Edel Pors. Han ejede Gaarden endnu 1750.

Povlsen i et noget uheldigt Lys. Det ene Papir hidrører fra Jens Pedersen Stausholm, Godsforvalter paa Ryssensten¹²), hvem Niels Povlsen har voldt en Del Fortræd og Ulejlighed; han beretter, at N. P. nogle Dage i Decbr. 1721 er kommen til ham paa en sær forvirret Maade med Begjæring, jeg skulde skrive hannem Stævninger imod hans Herskab, som han efter sine galne Capricer vilde rejse Proces imod, ligesom han skulde skaffe ham "Sognevinde" fra Harboøre, "som lidet erkjender af hannem, uden hvad Raseri og Galskab angaar; da efterdi jeg erfarede af hans Forhold, at han var ikke aldeles rigtig i Hovedet eller kunde anses for et Menneske, der havde sin fulde Fornuft, haver jeg vel 2 eller 3 Gange sagt hannem, det aldrig er eller bliver min Vaane at melere mig i nogen fremmet Sager", men det bedste Raad, han kunde give ham, var det, snarest mulig at "komme sig til Lejlighed og til Rette og Forlig med sit Herskab og erhverve sig dets Venskab igjen. Dette er nu standen hen til i Aftes, (da) kommer han igjen og klager paa en Knægt fra Langøre, som han havde været i Krakil med, og i samme Allarm var hans nye Kjæp med Sølvknappen paa bleven sønderbrudt". Han havde da maattet følge med ham til Langøre, men da han kom derud, "fornam jeg af samtlige Folkene, at han havde huseret stærkt baade med Trusels Ord, som jeg dog ej vil melde, saavel(som) med blotte Kniv, saa jeg fornemmer, han haver overvældet dem, og havde jeg ej været med ham, havde han kommet ilde an med dem paany; jeg formanede ham alvorligt til at skynde sig hjem til sit eget Sogn og blive herfra herefter, og bad Folkene om, at de ej maatte gjøre ham noget ondt paa sin Hjemrejse. Han lovede vel, han ej skulde gjøre saadanne Aprillaab mere her til Sognet; vilde han holde det, var det at ønske for mig, som nok havde andre Forretninger at tænke (paa) end som slig Fantasie." Til Slutning beder han indtrængende Mollerup, at han vil drage Omsorg for, at de kan være N. P.s "Overløb foruden, og, at han maatte vorde tilholden at forblive inden sine egne Grænser, thi vi forlanger ej hans Fællesskab, som er heller ingen forstandig Menneske raadelig eller gavnlig". - Det andet Dokument, som Mollerup anvendte som et Vaaben mod den afdøde, var et Brev fra N. P.s Svoger, Ib Christensen, Skarum, af 1. April 1722. Det lyder saaledes:

"Svoger Niels Poulsen!

Jeg har spurgt, du har taget saa meget gal afsted ikke i én, men i saa mange Maader, som jeg blues ved at udsige, hvorfor jeg efter denne Dag ej med dig vil have noget at bestille, tilmed forlanger jeg ikke din Fjerding Torsk, men sender dem tilbage igjen, saa du kan overlade dem til hvem, du lyster. Er du paa galne Veje, - jeg vil ønske, at du maa omvendis til den rette Vej; det er høj Tid. Adieu!

Ib Christensen.

Opskriften:

Leveris til min Svoger Niels Poulsen, boendis paa Thyboe Røn. Ombedis Peder Miekelsen han vilde tage den Fjerding Torsk med sig tilbage".

Saa følger Resultaterne af de Forhør, som Birkefogden Morten Christensen i 1722 havde ladet foretage over samtlige Rønboere paa den Thisted Amtmands, Hr. Birchenbusch's udtrykkelige Bud og Befaling. Og det kan ingenlunde nægtes, at hvis alt det, der her anbringes imod Niels Povlsen, tør staa til troende, har Beboerne i Røn haft god Grund til at ønske ham uskadeliggjort.

Blandt de Vidner, der optræder her mod den afdøde, er ogsaa hans Svigermoder Karen Christensdatter, der overfor Birkefogden har givet en noget anden Skildring af N. P., end den hun senere gav overfor Kommissionen: Han har flere Gange "opsøgt og slaet hende snart her, snart der, saa hun ikke vilde være kommen fra det med Livet, hvis andre ikke havde hjulpet hende løs fra ham . . . dog hun havde slet intet med ham at bestille, allenist han vilde altid have én at slaa paa, hvem han turde over". Mangfoldige Gange har han ogsaa slaet sin Kone og "søgt hende baade med Kniv og Øxe og jaget hende ud i Byen, saa hun maatte sidde i deres Kiørhus og Udhuse Natten over. Nu fornylig gjorde hun Barsel, og fjerde Nat efter drev han hende ud af hendes Seng med Barnet i

¹² Se 3. R. II, 59, 66f.

Armen, at hun skulde tænde ham et Lys, og naar hun havde tændt det og kom i Sengen igjen, saa spyttede han og blæste det ud trende Gange, og hun maatte op og tænde det igjen; dog han havde intet at bruge det til". Ligeledes: hun havde brygget en Tønde Øl til sit Barsel, "saa hende til Fortræd tog han Tappen af Tønden, kastet den i Sengen og lod Øllet løbe paa Jorden, hvilket hans Kone selver tilstod og bejaede". Naar han havde en Rus, slog han alt itu, "saa hun takkede Gud, saavel som alle Naboerne, at de var skilt ved ham, før han gjorde mere Ulykker og skulde kommet i Bøddelens Haand".

Saa er Hustruen Appollone Ibsdatter blidere imod ham; hun fortæller om hendes Mands Arrestation, at han kom lige fra Havet og havde været inde hos hende og faaet et Stykke Kjød og Brød, som han stod med i Haanden, da Niels Dyr traadte ind ad Døren og bad ham følge med til Vestervig; som han gik og stod, fulgte han med uden Modstand; og hun saa ikke Manden mere før den Dag, han sattes i Vestervig Kirkegaard. Først Dagen efter, at hans Død var indtraadt, modtog hun nogen Meddelelse derom; heller om hans Begravelse vilde hun have faaet noget at vide, om ikke hun havde frittet hos andre. Man havde bebrejdet hende, at hun ikke havde meldt hans Død til Amtmanden, hun undskylder sig med, at hun har tre smaa Børn, hun ikke kan forlade, heller vidste hun noget om, at det var hendes Pligt at melde det. Derpaa siger hun, at hvis hendes Mand blot var død hjemme og havde faaet skriftet sine Synder, før han døde, "saa kunde hans Død ikke have været hende saa fortrydelig, som den nu er, og havde nok ønsket, han havde levet med hende, om det havde vaaren Guds Villie, thi den første Fader holder hun altid for den bedste", om end hendes nuværende Mand er baade flittig og god nok, "og hvad han har eller kan fortjene sætter han paa dem tilhaabe med en god Villie". - Alt i alt har hun ikke ét ondt Ord at sige mod hendes tidligere Ægtefælle.

Dog noget balstyrigt og utøjlet synes der unægteligt at have været ved Niels Povlsen. Saaledes vidner Mads Povlsen ved den Lod og Part, han skal have i Himmerige, at N. P. var kommet ind i Vidnets Hus og havde undsagt ham, at inden Pintse Dag skulde han slaa ham ihjæl; det var "to Dage, før han gjorde hans sidste Ulykke". Han var desuden kommen ned til Fjorden, hvor alle Bymændene drog Feed, "med to Knive og sagt, han vilde myrde tvende Laugsmænd, som de gik mellem Bymændene, og brænde Byen af over dem alle". Han havde sagt til Maren Pedersdatter, der havde været inde i hans Hus Dagen før Juleaften, at hun skulde hilse Konerne i Byen, at de godt kunde gjøre deres Mænds Kister og Liglagner istand med det samme, "for han vilde myrde dem alle, inden de kom fra Havet. Hvad hans Kone ogsaa for os var gestændig". Ingen turde komme paa Havet med ham, før de havde taget Knivene fra ham. Han havde engang rendt bag efter Peder Mikkelsen og raabt: "han skulde skjære ham, saa ingen Doktor kunde læge ham. Men da denne havde et Stykke Træ i Haanden at væрге sig med, kunde han ikke komme til ham". - Rønboerne anmoder derfor deres Husbond Mollerup om at fordrive Niels Povlsen slet af Byen eller sætte ham fast, da de ellers nødes til at gaa fra Røn til Harboøre Sogn, "saasom ingen vidste Livsfrist for hannem, hvilket de ved deres Sjæls Ed tilstod".

Saa berettede Chr. Madsens Enke og hendes Søn, at N. P. en Nat var kommen til deres Hus og vilde ind, men de turde ikke aabne for ham, da tog han en stor Sten i begge Hænder, huggede den flere Gange mod Døren, saa baade denne og "Dørhængerne" sprang, "hvad der blev Rettens Folk forevist". - "Og var samtlige Bymænd nu glade og takkede Gud, at de nu var af med ham, endog de tilstod, at han var en velforstandig Mand, naar han var ædru, og saa dygtig i hans Fiskerie som nogen af Bymændene, endog han var en svag Mand af Helbred, siden han for 19 Aar siden blev knust ved Havet af et Vrag, og de næste 3 Aar derefter laa under Badskjærs Haand i Lemvig, siden gik han ved en Kjæp og var lam hans Livstid. - Det er næsten utroligt, at denne Krøbling har kunnet gjøre samtlige Rønboerne det saa broget, at de truede med at forlade Gaardene for hans Skyld; hvor er det muligt, at denne Stodder har kunnet gjøre hele Egnen i den Grad usikker, at Beboerne en hel Vinter saa sig nødsagede til at stænge Husene "tidlig om Aftenen og en Del af Dagen med, og turde ikke lukke nogen ind, før de fik at vide, at det ikke var Niels Povlsen"! Men alle Vidnerne beretter det; ogsaa i Villads Jensens Hus er han trængt ind "med Trusel og Skjælderi og Undsigelse samt Vinduers Udslagelse og mere forøvet Ustyr"; af den Grund blev han d. 13. Okt 1721 stævnet i Retten, og 24. Deeb. samme Aar dømtes han til at betale Villads Jensen 2 Rdl. i Skadeserstatning

foruden 3 Gange 40 Lod Sølv til det offentlige. Dommen blev dog denne Gang ikke fuldbyrdet, endikke da Mollerup modtog Efterretninger om hans Udskejelser paa Harboøre. Mollerup saa gjennem Fingre med ham, ”thi han elskede Niels Povlsen, saasom han var en god Fisker”. Men da saa de to Mænd kom til Vestervig og jamrede over Konen, der var bleven pryglet fordærvet, bekvemmede Mollerup sig endelig til at lade ham hente – ”med Heste og Vogn, som han mange Aar havde været Krøbbel”. Oppe paa Gaarden havde imidlertid Grevenkop raadet ham til at forsøge den ny Methode med Bukken, ”for at N. P. ikke skulde løbe væk”; om saa han laa 24 Timer i den, skulde det ingen Skade gjøre, havde Kaptejnen sagt; og han var bleven hos Mollerup til mørk Aften for at lære ham at sætte N. P. i Bukken, naar Vognen kom med ham. En hel Dag ventede han for at faa Lejlighed til at gjøre det kostelige Experiment med dette nye Toturredskab. N. P. kom og blev bunden, Døren laastes og Mollerup stak Nøglen i Lommen; men næste Morgen afleverede han den til Søren Ladefoged og gav ham Lov til at løsne N. P. Senere om Søndagen før Prædiken kom Kapellanen Hendrik Boddum og Jens Degn ind til ham ”for at formane ham til et bedre Levnet”, hvorpaa Døren igjen aflaaedes. Søndag Aften bragte man ham lidt Mad, og Mandag Morgen hjalp Ridefogden ham ind i en Seng. Han havde ladet Sengen varme, da N. P. var meget kold om Fødderne, og det gjorde han ”i de Tanker at ville saavidt restituere ham at kunne noget snart faa ham hjem til sin Kone”. Men da Ridefogden nogen Tid efter vilde se, ”hvorledes det med ham tilstod af Medynk over ham, da var han kommen af Sengen og laa paa Gulvet paa en Dyne, og da vi spurgte ham, hvorledes han var kommen der at ligge, sagde han, han vilde ladet sit Vand, som og var tilsuifne paa Gulvet, men som han det ikke selv var mægtig at komme i Sengen igjen, hjalp vi hannem derud i”. Kort efter døde han. ”Og blev han skikkelig nedlagt (i Kisten) baade i ren Skjorte og Lagen, Pude og Halsklud, Hue og Svededug, saa han blev saa skikkelig klæd, som nogen gemeen Mand kunde forlange”. - Birkefogdens Forhørsprotokol gjør saaledes alt, hvad den formaar, for at bibringe Folk den Anskuelse, at Mollerup og hele hans Husstand har baaret Niels Povlsen paa Hænderne, endog Søren Ladefoged, der havde spændt Krøblingen sammen, vidner med oprakte Fingre, at han havde været ”det lemfældigst nogen kunde være i saadan en Sag”.

Det eneste sorte Faar i al den hvide Flok, der lige fra Husbonden ned til Fadeburspigen er opfyldt af dette ene at bringe den forvildede Niels Povlsen tilbage til ”et bedre Levnet”, er Kaptejn Grevenkop. Ham er det, der ifølge Mollerups dyre Forsikringer er Skyld i den hele Jammer, da han var den Mefisto, der bevægede den for N. P.s Vel saa ømt interessede Assessor Mollerup til som sidste Omvendelsesmiddel at prøve det djævelske Instrument paa N. P. Det undrer da én en Smule, at ikke denne Herre kaldes i Forhør for at give Forklaring i Sagen. Grunden til dette Forhold røbes dog i selve Forhørsprotokollen, hvor det hedder, at da ”Kaptejn Grevenkop med sine Folk fik hastig Ordre om Søndag Aften at antræde Rejsen Mandag Formiddag til Viborg, hvor Kongen vilde mønstre, saa kunde vi ikke faa ham i Tale”.

Den 17. August 1723 afholder Kommissionen sit næste Møde, denne Gang paany i Viborg. Mens Anklagen mod Mollerup hidtil udelukkende har drejet sig om hans umenneskelige Behandling af Niels Povlsen, opdukker der ved dette Møde pludselig fem nye Anklagepunkter, der alle ubarmhjærtigt peger paa den i Forvejen skyldbetyngede Herremand. Et nyt Kongebrev til Kammerassessor Kjerulf af 16. Juli 1723 forlanger skaanselløs Undersøgelse og i Tilfælde af Skyld en exemplarisk Afstraffelse. Først og fremmest: Lys i Sagen! og vil Mollerup ikke svare uden forudgaaende Stevnemaal, da maa Kjerulf henflytte Kommissionen til Lemvig eller et hvilket som helst andet Sted, der synes ham bekvemt for Vidnernes Afhørelse - alt sammen paa Mollerups Regning.

De fem nye Anklagepunkter har følgende Indhold:

1) ”For ongefær 2 á 3 Aar siden” kom to Aggerbokvinder, der gjorde ”Dagsgjærning” paa Vestervig, ind i Gaardens ”Kjødhus” eller Bryggers, hvor de fandt noget Honning, som de aad; herover blev Assessor Mollerup saa fortørnet, at han ved Søren Ladefoged - den samme der ogsaa havde tjent ham som Bøddel mod Niels Povlsen – ”lod bemeldte Kvinder miserabelt prygle, saa den

ene, nemlig lille Josefs Datter paa Røn, 2-3 Dage derefter skal være død¹³). Den anden lever endnu. Herom haves (som) Vidner 2-3 Soldater”.

2) ”En Aggerbokvinde, som redte fremmelig til Barsel, skal af bemeldte Assessor selv være slaget med en Kjæp eller Tyrepisk tværs over Magen, saa hun, saa snart hun kom hjem, skal have født et dødt Foster. Herom ligeledes Vidner, og er Konen levendis”.

3) har han ladet Peder Skippers Kone sætte i Halsjærnet vesten for Vestervig Kirke, ”fordi hun skjændtes noget med Peder Dyr, hans Søstersøn, ved Fisker-Huusset”.

4) Da ”en Studiosus” under sin Prædiken i Vestervig Kirke oplæste en kongelig Forordning, skal bemeldte Assessor Mollerup have talt højt i Kirken og sagt disse Ord: ”Læs hvad os vedkommer deraf, og lad det andet Sladder udelukkes!” Desuden havde han under Gudstjenesten med høj Røst udskjældt en Kvinde og ligeledes under Prædikenen pryglet sin egen Dreng etc. Men som det er over et Aar siden, Mollerup talte til Studenteren i Kirken, vil det observeris, at der bliver Tilladelse til at vidne derom, som ellers er mod Loven”.

5) ”Delt mellem Bønderne i Agger Klittag, som de aarlig slaar efter hans Tilladelse, og har Agger Sogn saadan Eng og lidt Agermark, at Mollerup derpaa aarlig kan græsse hans øxen, og Agger Sogn har Hø til deres Kreaturer, som er tvært imod Mollerups førte Vidne, og Agger Sogn maa give ham mere anselig Græspenge aarlig, end nogen tror”.

Mollerup, der paastaar, at han ikke tidligere har anet denne kgl. Skrivelses Existens eller vidst af disse Anklagepunkter at sige, udbeder sig Ret til at opsætte sit Svar til næste Dag d. 18. August; det indrømmes ham. Efter en Nats Overvejelse svarer han, at da de fleste af de omhandlede Forhold er indtil 20 Aar gamle, og da han selv har 72 Aar paa Bagen og ikke mere er af en saa god Hukommelse, at han saa nøje kan huske, hvad der dengang er passeret, saa indskyder han sig ”under Lovens Tilhold og formener, den, som Sag giver, bør at bevise”.

Han protesterer derpaa hæftigt mod Kommissionens Flytning fra Viborg. Bemeldte Kommission, siger han, ”bestaar af 8 Herrer, alle i Rangen, foruden Tjenere og min Fuldmægtig”; - skal de nu alle paa hans Bekostning rejse en 16-18-20 Mile, times der ham stor Uret. Thi saa lange Rejser ”kan mig snart paa Middel udmatte og ødelægge, hvilket af mine formeenende Uvenner og Efterstræbere siunes højst forlanges”. Dog lover han uden Stævnemaal at møde hvorsomhelst og svare de Herrer til alt. - Da Kjerulf ikke vil have Ord for at handle partisk, indskyder han Sagen til Kommissionens Afgjørelse, og denne resolverer da, at Kommissionen skal flyttes til Lemvig. Herhen stævnes d. 22. Sept. 1723 Mollerup, ”hans Ladefoged Søren”, Niels Dyr, Degnen i Vestervig, ”Grevencops i Tjenesteværende Folk”, en Del Soldater fra Agger Sogn, samt alle ”Agger Sogns Beboere af Vestervig Tjenere”. To Mænd fra Harboøre gik fra d. 9. til 15. Sept. uafsladelig rundt fra Hus til Hus og oplæste Stævninger. Da Kommissionens Medlemmer mødtes i Lemvig 22. Sept. 1723, er selve Mollerup den, der først underkastes Forhør. Kjerulf spørger ham da, om han kan nægte, at han jo har slaaet to Kvinder, ”alene fordi de skal have slikket af noget Honning?” Mollerup indrømmer, at de blev slagne, den ene lever desuden endnu og kan svare for sig. Det var 1717 ved Allehelgens Tide, om han mindes ret. - Var det ikke ogsaa sandt, at han havde slaaet en frugtsommelig Kvinde, saa hun nedkom med et dødtødt Barn? - Nej; ”det var et usandru Angivende, og de maatte det bevise”. - Hvorfor har han uden foregaaende Sag eller Lovmaal ladet Skipperens Kone sætte i Halsjærn ”til hendis Beskiemmelse, der af hannem som Husbond (burde) have Forsvar?” - Mollerup svarer, at Historien nu er saa gammel, at han ikke mere husker den, men Kvinden kommer jo selv for Kommissionen; lad hende da forklare sig. Saa meget vil han dog sige, ”at havde hun ikke højlig forskyldt det, saa havde det ikke sket; thi i de sidste 30 Aar, han har været Forvalter og Ejer af Vestervig, har ingen af Tjenerne saaledes bleven straffet, ej heller med Stok eller Blok og ikke saa meget som engang at ride paa Træhesten”. - Hvorfor havde han saa ubetænksomt sagt ”Sladder” om en kgl. Forordning, tilmed i en Kirke, mens Præsten stod paa Stolen? Mollerup erindrede ikke, at han havde benyttet sig af dette Udtryk, men det vidste han, at han ikke havde tænkt, ment eller talt noget imod hans Majestæt eller hans allernaadigste Forordninger”. - Kan han da nægte, ”at han har talt tydelig i Kirken til den, som har prædiket”? Mollerup kan intet huske desangaaende. - Vil han

¹³ Over denne sidste Passus er der i Protokollen sat en rød Blyantsstreg.

maaske gaa fra, at han har brugt baade Mund og Stok i Kirken, mens der prædikedes, den første mod en Pige, den sidste mod en Dreng? - Mollerup kan bestandig intet mindes; men saa vidt han ved, er de to omspurgte Personer jo her tilstede; hvorfor da ikke spørge dem selv. - Hvorledes har han turdet understaa sig imod Loven at uddele Klittag ved Vesterhavssiden til sine Bønder i Agger Sogn? - Nej, nu maa de undskylde ham! Tværtimod at han skulde have givet Lov til Bortførelse af Klittag, har han mange Gange paa det stærkeste forbudt at røre Klittaget eller deslige, ”og aldrig skal befindis, han havde begjæret, taget eller bekommet, for Hviid eller Skillings Værd af nogen derfor, langt mindre ladet det dele i den Mening, det skulde opslaaes eller oprykkis, men at de skulde have Opsigt dermed, og sat Klitfogder derover”.

”Og som Assessor Kjerulf fornåm, at Assessor Mollerup i en Del Posters Besvaring gjør sig ligesom uvidende”, saa maatte han begjære de indstævnedes Vidner afhørte. Den første, der kaldes for Skranken, er en af Mollerups Bønder, Peder Skipper fra Agger. Er det sandt, spørger Kjerulf, at Mollerup aldrig har delt Klittag ud blandt Aggerboerne, ”og de derefter bortført det til dens Nytte”? - Nej, det modsatte er sandt. Vidnet er selv iblandt dem, der har hjembragt Klittag; ”nogle har lejet andre til at bortføre det og brugt det af Nød og Trang til at brænde. - Hvem foretog Delingen, og hvad Ord blev der sagt ved den Lejlighed? - Ridefogden delte det, og Mollerups Søn, Jens Laasbye, sad hos, da Fogden sagde: ”De maatte opslaa det med Høleer og Segler”; ingen har dog faaet mere end ”3 Børner”, og Vidnet har givet 1 Mk. om Aaret for sin Part. Den første Deling skete for 4-5 Aar siden, og eller den Tid har Bønderne hvert Aar slaget det og hjemført det til Aggerby, ”hvor der er ongefær 30 Beboere. - Er det sandt, at Mollerup aarlig faar 100 Kuller af hver Baad, som farer til Havet? - Ja, enten en Fjerding Fisk eller 100 Kuller, som han kalder ”øvrighedsfisk”; de 2 sidste Aar har han endda faaet 200 Kuller, ”men det var hverken for Landgilde eller for Fiskemeeden, de gav det, thi de var syv Mænd om Baaden, som gav dette; saa de ved ikke, hvorfor den Afgift har været; men Husbonden har taget det”. - ”Om han og de andre Bymænd i Østeragger ikke meeder deris Fiskekroger udi Kongens fri Fiorene (Fjord?) og fisker dermed i Kongens fri Hav?” - Jo, vist saa; og dog giver de Husbond ”24 Sk. hver Mand af sin Fiskemeed om Aaret, og dér, som de tager deris Meed, er østen for et Sted, kaldis Fruens Hull og ud i Limfjorden, som de meeder”. - Er det ikke en Afgift, som tidligere Ejere ikke tog? - Jo, den er kun 11 Aar gammel. Det var dengang Fiskeriet ved Fiskerhuset ”tog Afgang”; da sagde Mollerup, ”at han kunde ikke staa ved det at betale af Fiskerhuset”, uden at man indrømmede ham denne Sum. Har der ikke ogsaa hørt Eng til Østeragger, som Mollerup har taget fra dem og siden udlejet til andre? - Okjo! det bedste har dog Havet taget, især for ongefær 5 Aar siden en Jule Nat”. - Hvad maa han og de andre Bymænd give Mollerup om Aaret? - 4 Mk. og 8 Sk. for 200 Kuller, som skulde være Landgilde (da de dog ikkun i den gamle Frues Tid gav 2 Mk. og 8 Sk.) og 24 Sk. for Fiskebeed af hver Mand om Aaret, og 4 Sk. over en Bro, de gaar over, som er Gangbro”. Desuden giver Vidnet ham af sine Kreaturer: 4 Sk. af et Svin og 2 Sk. af en Gris, hvad ogsaa vil fremgaa af hans Quitanz-Bog, og det giver han, ”naar han ved Bartholomei Dags Tid kommer hjem med et Svin eller en Gris at opføde”. Det har de aldrig givet før ”i hans Minde”; men for hans Person har han nu givet det i ungefær 10 Aar. - For at tale om noget andet, ved han saa om Søren Lavs Kone, der døde i Østeragger, forinden blev slaaet ved Fiskerhuset? - Ja, han har hørt, at en Fisker Thøger Larsen skal have slaaet hende ”med et Stykke Træ over hendes Læhn”; Konen hed Karen Christensdatter, og det kan vel være 4-5 Aar siden; baade hun og hendes Mand døde af Blodsot, men da Vidnet paa Grund af denne Sygdom ikke turde komme i Huset, ved han ikke noget om hendes sidste Dage. - Havde han hørt noget om, at lille Josefs Datter, Maren, ”fik Hug paa Vestervig og derefter døde?” - Ja, Hug fik hun, og det var i Høstdagene; og paa Vor Frues Dag i Faste kom hun til hans Søster og tjente der til St. Hansdag Aaret efter, og siden tjente hun i Harsyssel, til Kornet var kommet ind, og beretter hans Søster for hannem, hun var saa frisk, hun roede paa Havet i Stæd for en Mand; og det spurgte han hans Søster først om, da han fornåm, han nu skulde her til Kommissionen, men hvad hun døde af, det ved han ikke, saasom der er Mile imellem”. - Var hans Hustru ikke bleven sat i Halsjærn paa Vestervig og ”desuden haardelig slagen”? - Hertil svarede Peder Skipper: ”For 15 Aar siden fuldkommen, da blev hans Hustru, Margrethe Pedersdatter, Dagen før Juleaften bojet til Vestervig Fiskerhus for at skulle gjøre et Skyd Huus(?). Dertil hans Hustru svarede, hun havde været sidst i Arbejde og kunde

nu ikke gaa igjen, for hun skulde have brygget; imidlertid gik Budfogden ud, og derefter kom Peder Dyr, som er Assessor Mollerups Søstersøn; saa lukte hans Hustru Haspen paa Døren, fordi hun frygtede, han vilde slaa hende; saa tog han et Stykke Træ og slog den midterste Fjæl i Stykker paa Døren, og da han kom ind, slog han hende med en lille Kjæp; saa brød hun den i Stykker for ham og saa skjændtes de; og havde Vidnets Hustru sagt til Vidnet, at hun skjældte Peder Dyr for en Kjælling Unge, da han slog hende. Dette skete i Vidnets Fraværelse, men da han kom fra Fjorden til sit Hus, da saa Vidnet, hans Hustru og Peder Dyr kom ud at Døren og skjældtes sammen, og gik han hen og gjorde det Arbejde, som hans Kone var budet til og ikke tilkom. - Dagen derefter blev Vidnet tilligemed sin Kone kaldt til Vestervig ved en Seddel fra deres Husbond, og da de der kom Dagen før Jul om Formiddagen, bad Assessor Mollerup Anders Larsen, som og var hans Søstersøn, at han skulde give hende 10 dygtige Slag med en Tyrepisk, som han leverede Anders Larsen, og saa slog han hende med Tyrepisken; men hvormange Slag hun fik, talte han ikke, thi han græd og ynkedes derover, og det skete i Assessor Mollerups egen Paasyn og Stue paa Vestervig; ellers fik Budfogden 4 Slag, for han havde ikke budet ret.

Da Vidnets Hustru havde faaet de Hug, befalede Assessor Mollerup Peder Dyr at tage Nøgle og Laas og sætte hende i Halsjærnet, da dog hans Hustru ikke gav et eneste ondt Ord, men græd; saa blev hun sat i Halsjærnet og stod der i ongefær en Times Tid ved Vestervig Kirke, men han saa ikke, hvem der satte hende deri, og da han ikke kunde finde Naade hos sin Husbonde at faa hende fri, gik han ud til hende ved Kirken, hvor hun stod i Halsjærnet, og græd, og imidlertid kom de fattige Folk der forbi op til Vestervig for at faa Almisser, og da trækket én af dennem af en Trøje og itrækkede hans Hustru, som hun stod i Halsjærnet, meget kold, temmelig klæd og ilde slagen; saa gik han op igjen til Vestervig; saa kom Hr. Kaptejn Grevencop ridendis, spurgte hannem, hvem det var som stod i Halsjærnet. Da sagde Vidnet, at det var min Hustru; gik saa Kaptejnen strax ind til Assessor og bad hende løs og sagde: Lad denne Mand faa sin Hustru af Halsjærnet. - Hvortil han svarede: Nej, det sker ikke saa hastig! Saa svor Kaptejn Grevencop, at han skulde gjøre hans Vilje denne Gang, saa vilde han gjøre det første, han bad ham om igjen”.

7 Aar senere var hun paany bleven slaet, fordi hun, mens hun var paa Arbejde i Vestervig, havde sagt de Ord: ”Strænge Herrer regerer ikkun stakket”. Denne Gang agerede Søren Ladefoged Profos; da hun kom hjem fra Hovmarken, laa der fem kjendelige Slag over hendes Skuldre og Arme, ”baade blaa og blaa stenet” (?), af Tyrepisken, ”og siden har hun ikke vel kunnet nytte den højre Arm saa fuldkommen som før, endda der er brugt og kjøbt meget at smøre den med; hvilken Skade paa hendes Krop Jens Pedersen, som da var Soldat og bor der i Sognet, saa anden Dagen, da hun blev siufnet”.

Hvorfor havde hans Hustru ikke klaget før nu? – ”Vidnet svarede: nu blev hans Hustru stævnet, og vidste ingen at klage det for uden Gud i Himmelen”.

Havde han ellers noget at klage paa Mollerup, og havde denne ikke ofte hjulpet ham og andre af Naboerne i deres Trang med Brødkorn og deslige? - Ellers havde han intet at klage over, ”og naar han havde trængt, havde hans Husbonde forstrakt og borget hannem, som Vidnet igjen siden havde betalt, tilligemed hvis han ellers havde kjøbt af hannem”.

Foss spurgte nu Vidnet, om den Deling af Klittaget, som han har talt om, ikke skete ved Sønder- og Østerengen paa det Sted, som kaldes Haugen? Nej, sagde Skipperen, Delingen foregik Østen og Norden om Byen, og af hvad der fandtes omkring den, ”thi Klitter ligger baade Vesten, Norden og Nordøst for Byen. Mollerups Fuldmægtig havde dog forment dem at røre ”den vesterste Bakke næst Havet”, for at Sandflugten ikke skulde gjøre Skade og adsprede deres Fiskeredskab derpaa; heller ikke ”den synderste Bak” maatte røres.

Vidnet troede dog ikke, at Klittagets Fjærnelse havde været til nogen Skade for Ager og Eng. - Var der ingen Klitfogder? - Jo, hele to, indsatte af Amtmandens Fuldmægtig; men Folk tog det alligevel; om ikke andre saa Smaabørnene; baade Vidnet og andre havde hentet Klittag om Natten ”ude i Nør Klit, som ikke er Assessor Mollerup tilhørende”.

Han siger desuden, at Aggerboerne maa græsse Mollerups øxner, Plage og Svin tværtimod alle Kontrakter. De har alle 2-3 Dages Hoveri om Ugen til Vestervig eller Fiskerhuset af det Hus, hvori de bor. Hoveriarbejdet bestaar i alle Slags, ”uden at tærskes, slaa, meje og pløje, men ellers anden

Slags Arbejde, som Husmænd ved andre Herregaarde gjør, f. Ex. lange Rejser til Aalborg med Baad at sejle paa deres egen Bekostning, hvad de aldrig før gjorde". Han oplyste desuden, at han af sit Hus giver 24 Sk. "i Fiskemeed eller Beedpenge".

Saa fremstaar Peder Christensen Røn. Foss spørger ham, om han tør sige, at Mollerup har taget noget for Klittag? Vidnet svarer diplomatisk: "Dersom han tog ikke Fisken¹⁴) for Klittaget, saa tog han intet for Klittaget". Han hævder med Overbevisning, at før Mollerup for 4-5 Aar siden foretog Delingen, "hug og slog han (Vidnet) ikke med hans Videnskab et Straa i Klittaget".

- Sammen med de andre Bymænd i Agger havde han af Husbonden faaet et lille Stykke Eng i Leje, hvor der avledes 1-1½ Læs til Deling mellem 16 Mænd, "saa hver kan faa et Knip eller to, ligesom de kunde bære til"; for denne usselige Del gav de iaar 5 Sld., ifjor endog 7½ Sld. Han maa aarlig give Mollerup 8 Sk. i Græspenge af en Ko, 1 Sk. af et Faar, 4 Sk. af et Svin osv. Denne Afgift kalder Mollerup Tiendepenge; men forhen har man ikke vidst noget om en saadan Forhæftelse. Med Hensyn til Klittaget, da tror han ikke, det har lidt nogen synderlig Skade; for "naar det med Høleer opslaaes i rette Tider, kan Taget derefter voxte dobbelt saa tyk som tillorn, og de har ikke andet at brænde uden det, nærmere end de skal kjøbe i Landet". - Skjønt han har trukket Vaad efter Helt, saa længe han har kunnet bære et Garn, uden at nogen har lagt ham et Haarsbred i Vejen, kommer hans Husbond for tre Aar siden og forbyder ham det, "ihvorvel hans Fæstebrev tilsikrede ham denne Ret, som alle hans Formænd havde haft før ham". Og for 8 Dage siden, da de talte med Husbonden om Heltfiskeriet, "svarede Assessor Mollerup dennem: Ja, Karle, I tænker, jeg skal saa slippe Eder; nej, nej! Jeg skal pine Eder bedre!"

De andre Bymænd bekræfter de samme Forurettelser, især klages der over, at Mollerups Kreaturer æder den Smule Græs paa Engene, der skulde slaaes til Vinterbrug. Christen Groe kan huske, at Aggerboerne for en 40-50 Aar siden gav 100 Kuller eller en Fjerding Fisk om Aaret til de Thisted Amtsbetjenter, "for de skulde intet ondt have af dennem . . ., og det har de og givet dem siden, som kom der om, men i de sidste 12 Aar har aldrig nogen fordret sligt af dem". Opsynsmændene med Klittaget siger, at de ikke har været i Stand til at væрге Taget; man stjal det bort om Natten, "alt sammen, og intet blev tilbage. Efterat det er delt, tager man det aabenbar. Det er, som om de anser det for en Fordel. - Saa kommer Sergeant Peder Skjoldborg i Vestervig. Han beretter at have set Mollerup i Vestervig Kirke, hvor "han stod i Stolen forved", give sin Tjener og Søstersøn Niels Dyr 2-3 Ræk af en Stok; han havde ikke lagt Mærke til, at Tjeneren havde foretaget sig noget uskikkeligt i Kirken. Mollerup havde vist ham tværs over Kirkegulvet over til Kvinderne, og da han kom tilbage, "saa fik han de omvundne Slag". Det er nu paa 2det Aar siden. - Ligeledes havde han hørt ham sige til Pigen, Anne Jensdatter, som kom "i Kirken, da Præsten var gaaet i Prækestolen, og som skulde forbi Mollerups Stolestade: "Du Tøs, hvi lukker du ikke Kirkedøren efter dig eller kom før i Kirke, eller og bliver ude til en anden Gang". Det sagde han "saa lydelig og højt", at Præsten havde maattet holde op i sin Prædiken. Det skete for ca. 3 Aar siden. Den udskjældte Anna Jensdatter, der ogsaa havde givet Møde, beretter, at hun fornylig var kommen til at tjene hos Kapteju Grevenkop; som fremmed paa Egnen vidste hun derfor ikke, om det var Skik at lukke Kirkedøren, der stod vindaaben, da hun kom til den.

Næste Vidne er Søren Larsen fra Harboe-Røn; han har set, at Vestervig Tjenere "havde opskaaet Klittag paa Havets Strandsider, som hører til Ryssensteens Baroni, og de er ofte bleven tagen og træffet dermed, pantet deres Segler fra dennem og skaaren deres Reb i Stykker". - Tror han ikke, at Sandflugten af den Grund "mere end hellers tager Fremgang i sin Magt til Skade paa Landet?" - Jo, han nærer ikke Tvivl om, at det er til stor Skade for Ager og Eng. Der er vel dem, der siger, at det har godt af at blive slaaet, men andre hævder, at det derved raadner i Roden.

"Og det ved han, at der er det Slags, som bærer Vippen som Rug med Frø, hvilken Frø, naar det bliver staaende og falder af, da opvoxer det; og hos dennem ved de intet andet Navn at give end enten kalde det Helm eller Klittag". I de sidste 4-5 Aar er Sandflugten tiltaget især paa Langør og Harboør, der tilhører Ryssensteen "og ligger næst til Agger Sogns Ejendom, hvorimellem er ikkun 1 Pæl og liden Grøft til Skjel". Og han ved, at der er baade Agerjord og Engjord til Agger Sogn, og

¹⁴ De før nævnte 100 Kutler.

selv har han pløjet og saaet til Tybo Røn i Agger Sogn, og kan de fleste af Mændene der i Byen saa hver 4 til 5 á 6 Skp. Byg og undertiden 2 Skp. Havre smaa Maal, 18 Skp. til Tønden, og der er 19 Mænd i Byen ongefæhr, som saaledes bruger Sæd til Byen, og de 5 andre i Toft By er i Lodder lagt til Jords Brug ved Røn By. Og naar Sæden er saaet og Grøden tiltager, ser det slet ud, og kan de somme Aaringer avle noget og undertiden meget lidet, ligesom Aaringerne er til, og Vandene opvoxer til". Det hedder desuden, at bemeldte By, Tyborøn, grænser saa nær til Harboør Sogn med sin Ejendom, at der er ikke uden en Vogns Vej bred imellem Ejendommene.

Man spurgte Vidnet, om Ryssensteens Ejendom eller Harboøre Sogn kan tage nogen Skade af Sandflugt fra Agger Sogn. Der svares, at det sker kun, naar Vinden er i Nordvest; er Vinden i Sydvest, tager Agger Skade af Flugten fra Harboør. Agger Sogns Beboere slaar Klittaget med deres Segle indtil Mindberig¹⁵) paa Ryssensteens Grund, og del baade Nat og Dag.

En Mand fra Harboe Røn ved nok, at der gaar nogle Øxner, Heste og Svin af Mollerups sønderst i Agger Sogn ved Thybo Røn og Toft; "thi nu kan de ikke gaa som tilforn imellem Bollum og Toft, thi nu har baade Havet og Sand, Grus og Sten overlagt det for nogle Aar siden". - Der kunde jo nok slaes en Del Græs der, hvis ikke de Vestervig Oxer aad det op, og saa "Vorherre vilde lade Havet og Sandflugten blive, stille". - For 60 Aar siden, fortæller han, var der en Mand i Toft ved Navn Poul Toft; han havde Engene i Leje fra Toft til Skjellet mellem Agger og Harboør og gav 40 Sld. i Leje om Aaret og havde rigtig meget Græs. Men Ejendommen til Toft, som laa norden derfor og en Del sønden for saa vel som Byen er overskyldet af Havet, Sand og Sten tilsammen, og Toft By er bleven henflyt for over 20 Aar mere i Sønder, end som den stod tilforn, men al Græsningen til Toft er ikke ødt uden paa den nordre Side, thi paa den søndre Side er ikke noget borte".

Saa fremstaar Forældrene til den Pige, Maren Josefsdatter, der fik Hug for at have slikket Honning paa Vestervig. De vidner, at ganske vist fik deres Datter en Dragt Prygl, "men hun var frisk og klagede ikke derover". Hun tjente et Par Steder efter den Tid, indtil hun andet Aar derefter døde af Mæslinger.

Chr, Frost fra Randerup har nok hørt Mollerup protestere mod Theologen Wilhelm Rogerts¹⁶) Oplæsning af en kgl. Forordning, men kan dog ikke huske, at han sagde: "Sladder" om Papirets Indhold. Mollerup frembar sin Protest med en "temmelig Udtale, ikke for højt og ikke for sagt". Vidnet var selv i Stol med ham. Med Hensyn til Tjeneren saa Vidnet vel, at "Assessor rækkede tilbage med hans Kjæp og vendte sig noget om til Tjeneren, men saa ikke, enten hvormange Slag han fik, eller hvorledes han slog hannem, men hørte det gav et lidet Skrop; thi Vidnet agtede ikke derpaa, fordi han sad og saa op i Kirken og gav Agt paa Gudstjenesten".

Ogsaa Jens Emmichsen i Rønberg saa, at Mollerup "rækkede bag over med sin Kjæp til sin Tjener Niels Dyr, som stod bag ved hannem, men om han slog hannem, fordi han sov eller hvorfor, det ved Vidnet ikke, og efter Assessor Mollerups Spørgsmaal forklarede Vidnet, at hans Husbond ofte vækkede dennem op i Kirken, saavidt han kunde naa dennem".

Hvad Konen, der havde barslet i Utide, angaar, bekjender Mollerup, at samme Kvinde, der boede i Aalum, var bleven forklaget af sin Naboerske for af Fortrædelighed at have søndertraadt og ødelagt nogle "Kokasser", som den anden havde bredt til Tørring bag deres fælles Hus for at bruge dem til Brændsel. Da han nu saa, de var ødelagte, skjønt de ikke havde ligget den anden til Fortræd, "saa fik hun et Par Strøg over hendes Ryg eller Lænd af en Tyrepisk, hende uden al Skade i alle Maader; Kvinden lever endnu saavelsom det Barn, hun da gik med frugtsommelig, og har faaet 2 Børn siden og ligger nu i Barselseng. Ellers havde hun vel og til denne Kommission kompareret".

Foss spørger Jens Madsen, om Mollerup ikke har hjulpet sine Bønder med Brødkorn og andet i deres Nød og Trang; jo, svarer den adspurgte; en Del er endda ubetalt endnu. "Og havde han ikke hjulpet dem i deres Trang, saa havde de kreperet af Sult". - Havde de ellers noget at klage over deres Husbond? - Nej; kun havde adskillige af dem ikke faaet deres Fæstebreve endnu. Desuden vilde de gjerne vide, om det var tilladt at tage noget af dem for Jord til "deris døde at begrave". For Mollerup havde sagt, at det vilde han have og det havde han faaet; dog næppe over 1 Rdl. af hele Agger Sogn. - Mollerup "formente, det tilkom ham efter Loven med Rette hos dem, som ikke gav

¹⁵ Formodentlig Mindebjerg dvs.: Bakken ved Mindet, Udløbet.

¹⁶ Senere Præst i Hvidberg og Lyngs, født 1697 d 1760. Gift med Anna Rebekka Kneyl, en Datter af Fru Jens de Moldrups første Mand Philip Kneyl.

Tiende til Kirken, ligesom det sker og er ordineret ved alle Kongens Kirker; og skulde det imod Forhaabning ikke tilkomme hannem med Rette”, føjer han forsigtig til, ”var det langt fra, at han det vilde præterdere”.

Et Vidne beretter, at forgangen Aar, da han skulde have sin Svigerfader jordet, sagde Mollerup til ham, at han ”maatte ikke sætte Skovl og Spade i Jorden paa Kirkegaarden, før Vidnet derfor betalte 1 Skilling danske”.¹⁷⁾

Hvad Klittaget angaar, da forstaa Ridefogden, Chr. Pedersen, ikke, at Opskjæringen af samme Tag ”kunde røre andre end Husbonden, som er Ejer af Sognet”. - Kjerulf, vil vide, om det er paa Husbondens Vegne, at Chr. Pedersen har givet Bønderne Lov til at skjære Klittag. Ridefogden svarer, ”at hvad som sket er, det er sket efter hans Husbond Assessor Mollerups mundtlige Ordre, og det fragaar han ikke”.

Klitten fik Skam; før stjal man Taget om Natten af Ængstelse for Klitfogden, nu tog man det ved højlys Dag, og Klitfogden tog sin. Part med.

Søren Svens fortæller, at man slaar helst Taget ”ved Bartholomæi Dags Tider, og naar den afslaaes med Høleer, saa kan Bunden strax igjen om en 8 Dags Tid være tyk og tillukt med Græs; og er os befalet af Husbonden ej at bruge Lyngleer, saasom Roden da følger med . . . Og hvor der er mest Sandbund, der er Klittaget tykkest”.

Han fortæller saa, at der er fem Baade i Agger hver med 6 Mand og en Dreng, som drager Beed, og derfor faar ½ Lod. Deres Beed tager de i Limfjorden, men de fisker i Havet, og deres Vaad trækker de op paa Vestervig Sogns Grund ”østen for Opgangen til Gaardhuset”; og i de 11 Aar, de har haft Mollerup til Husbond, har hver Mand i Byen maattet erlægge 24 Sk. om Aaret; det var de ikke vant til, dengang de var Tjenere af ”Hr. Christoffer¹⁸⁾ i Solberg paa Morsø”.

Hver 7 Mand maa nu udrede en Fjerding Fisk til Mollerup; har de ikke Fisken, maa de købe den for 3 Mk. á 3 Mk. 8 Sk. Fjerdningen eller pr. 100 Kuller.

Saa er der Engen, som Mollerup har taget fra dem; nu er de 10 Mand, der aarlig maa give 10 Rdl. i Leje af deres egen Eng, og hver af dem kan faa 8-10 Knipper, ”saa store som de kan bære dem hjem”. De kan ikke føre mere end 4 Knipper paa en Vogn, da de skal op ad en Sandbanke. ”Ellers bruger de ingen Vogn, uden de skal leje, og er der ingon By i Agger Sogn saa slet som denne (Vester-Agger), der ikke har nogen Avling eller ringeste Væxt af Jorden og ikke engang Kaal, uden det Klittag, der gror¹⁹⁾. - Forhen gav de 100 Kuller af Hus og Eng og Fiskemeed tilsammen, men da Mollerup kom, kaldte han alle Sognemændene til Tinge og tog Tingsvidner paa, at de herefter skulde give 24 Skilling; ”det vilde han have”, sagde Mollerup. Godvillig gav de det ikke: ”men det var deres Husbond”. - Tidligere, forklarede Søren Svens i Overensstemmelse med andre Udtalelser, havde Amtmandsfuldmægtigen faaet en Fjerding Fisk nu og da; dog fik de intet, ”uden naar de selv kom, og aldrig de daarlige Aar. Men saa for nogen Tid siden lod Mollerup udgaa Brev, der oplæstes ved Kirken, ”at ingen skulde yde noget til andre end til hannem selve, og siden har han forlangt disse ”Øvrighedsfisk”. ”Forleden Aar, da Fiskeriet var slet, gav de ikkun 50 Kuller, men han vilde have fuldt, som de da ikke havde eller kunde give”. Han gav heller aldrig nogen Kvittering for Modtagelsen. Som alt nævnt, maa de op med 8 Sk. for at lade en Ko gaa og gnave i Klitten. De opføder ingen Grise i Vester-Agger, ”og findes i Byen 6 Køer, 75 Faar og 45 Lam, og til at føde dem med om Vinteren køber de noget Lyng og noget Hø; ellers betjener de sig af Klittag, som de bjerger”. Mollerup har taget Engen fra Vesteragger og lejet den ud til Østeragger og omvendt. Den Forandring med Engen gjorde Husbonden strax for 11 Aar siden, ”da han købte dennem”. Et Vidne siger, at han gjør intet Hoveri, da han er Budfoged, men de andre har 1-2 Hoveridage om Ugen, hvad der ogsaa er Mollerups Paafund.

Christen Svendsen fortæller, at han 1709 fæstede et Hus af daværende Husbond Junker Thott og gav derfor 10 Rdl. i Fæstepenge. Ikke desmindre maatte han 1712 tage nyt Fæstebrev af Mollerup og betale det med nye 10 Rdl., som han endda ingen Kvittering fik for; ”siden har han maattet give

¹⁷⁾ Mollerups Begravelsesreglement for de Kirker i Thy, der hørte under Vestervig, findes Indført i Protokollen.

¹⁸⁾ Præsten Christoffer Jensen Svabonius, f. 1666 d 1730. Missionær i Ostindien.

¹⁹⁾ 1731 skildrer Mollerup Agger Sogn i de Vendinger: at ”det har længe været øde af Havets Overskyllelse og Sandflugt og ikke for Hartkorn kunde taxeres men beboes alene af Fiskere og har hverken Plov eller Vogn”. (Ansøgning om Stamhusets Oprettelse).

til Afgift med de andre i Byen, endskjønt han opholder sig hos sine gamle Forældre, som og svarer Afgift”.

Blandt talløse andre Vidner optræder ogsaa Budfogden Chr. Grøn, der havde faaet 4 Slag af Tyrepisken, fordi han fejlagtig havde ”bojet” Peder Skippers stridige Kone. Hans Beretning om Slagsmaalet mellem denne Kvinde og Niels Dyr falder omtrent sammen med Peder Skippers. Konen havde sagt, at hun ikke gik paa Arbejde nu igjen, da hun havde været der for ganske nylig. Saa følger Scenen, hvor Niels Dyr hugger Hul i Døren og bryder ind og prygler løs paa Kvindfolket med en Kjæp, der ifølge Budfogdens Paastand ”ikke var saa tyk som hans mindste Finger”. Efter at have pryglet hende igjennem inde i hendes eget Hus, stødte han hende voldsomt ud af Døren og slog ogsaa herude løs paa hende, indtil Konen resolut gik ind paa ham, tog Kjæppen fra ham og brød den i Stykker. Under Forhøret næste Dag paa Vestervig laa Mollerup syg i Sengen, hvorfra han ordrede sin Søstersøn til at hente en Tyrepisk og give Peder Skippers Kone nogle forsvarlige Slag her foran hans Sygeseng. ”Mindre end 10 Slag var det ikke . . . Og da hun fik det sidste Slag i Stuen, da gav hun sig”. Imens raabte Mollerup fra Sengen, om Jærnet var færdigt. Og da Vidnet gik hjem med de sviende Slag af Tyremien over sine Rygstykker, saa han Skipperkonen staa i Halsjærnet ved Vestervig Kirke.

Selv vidner hun for Kommissionen, at hun har Mén af de Prygl, hun fik foran sin strænge Herres Seng, ”denne Dag og de Dage, hun lever, særdelis i højre Arm, og særdelis fordi hun saa uskyldig blev sat i Halsjærnet, hvilken Spot smærter hende nu i hendes høje Alder; og nu er hun ongefær 59 Aar gammel”.

Saa kommer endnu engang Jens Christensen Bødker, Sogndegn til Vestervig Kirke; han husker nok, at to Kvinder blev slaaet, fordi de slikkede Honning; naar det skete, mindes han ikke; men den ene begravedes 15. Jan. 1719. Om den anden Kvinde, der fik Prygl af Mollerup egenhændig for nogle Kokassers Skyld, mens hun gik frugtsommelig, ved han kun dette, at hun lever endnu tillige med sit Foster; Søndagen efter at hun var bleven slagen, blev hun betjent af Sakramentet, og 3 Uger efter var hendes Barn i Kirke. Hendes Mand Joseph Pedersen fortæller, at da han kom hjem, laa hans Kon ved Sengen og jamrede sig i Arme og Lænd; hun laa til Sengs i 3 Uger, fik Alterens Sakramente, fødte sit Barn, men klagede den Dag i Dag ”i Stødtal over hendes Læn”.

Om Mollerups Adfærd i Kirken melder Degnen, at Vilhelm Rogert - den Student, der var bleven afbrudt i sin Prædiken - ytrede til ham med Hensyn til den højtaltende Herremand: ”Kommer han saa tiere, saa skal jeg saa ved Gud tie stille og gaa neder af Prædikestolen”. - Det oplyses, at Mollerup fornylig havde ladet gjøre en ny Klinke til Kirkedøren; derfor kunde det jo nok krepere Manden, at Pigen ikke vilde lukke Døren, da den vendte mod Nord, og der blæste en krabat Nordenvind.

Om Aarsagen til de tørre Hug, Niels Dyr havde maattet døje af sin Morbroder for al Menighedens Aasyn, fortæller han selv følgende: Hans Husbond havde befalet ham, at han ”skulde gaae til de næste Quindstoel’, hvorudi sad en stoer Del Quindfolk, som var saa indbunden for deres Ørner og Munde, som siuntis kunde høre lidet og slet intet siunge, at skulle tage Klæderne fra deris Munde, siunge og love Herren, for hvilket de var komne i Kirken; da var der en Del af dem, som vilde ikke tage Klæderne fra deris Munde; da sagde hans Husbonde til ham, at han skulde sige, hvem det var, og han kjendte dennem ikke. Da sagde Assessor Mollerup: Vil de ikke tage Klæderne fra Munden, saa skal du tage dem fra! Hvilket Vidnet undsaa sig for, og Vidnet kunde ikke sige sin Husbonde hvem det var, derfor gav han hannem et Slag eller to af hans Kjæp; men”, tilføjer han for at undskylde Morbroderen, ”havde intet onde deraf, intet har han klaget paa ham og heller har Aarsag til at klage”.

Efter at endnu en endeløs Række af Vidner har aflagt deres Vidnesbyrd med oprakte Fingre og hobet Sten paa Sten til den Syndeskyld, der taarner sig op omkring den fra alle Sider jagede Bondeplager, udsættes Kommissionsmødet til 8. Novb. 1723; Mødestedet Viborg. - Stævningen træffer Mollerup paa ”min syge Seng”, hvor han ligger paa 10. Døgn. Hans Fuldmægtig er i Kjøbenhavn, og det er ham umuligt at give Møde den 8. Novb. Man indrømmer ham da Udsættelse til den 6. Decb. I Mellemtiden er der til Kommissionen indløbet et nyt Kongebrev, dateret 16. Okt. 1723, saalydende:

— — ”Vor Gunst tilforn!

Saasom vi ud af den allerunderdanigste Relation, Ass. Kjerulf som vores mod Ass. Mollerup konstituerede Aktor allerunderdanigst indsendt haver, ugjærne maa fornemme, at under Vidnernes Førelse og Sagens Drift endnu adskillige flere lovstridige og uforsvarlige af ham forøvede Gjærninger opdages, især mod Vores fattige Undersaatter i Agger Sogn, - da er Vores allernaadigste Villie og Befaling, at I samtligen, naar Vores Aktor, som derom i Dag af Os allernaadigst er bleven instrueret og befalet, Mollerup derover tiltaler, ej alene disse under Vidners Førelse allerede opdagede Poster men endog alt, hvis lovstridigt af ham forøvet være kunde og lovligen for Eder i Følge af Vores forhen allerunderdantgst i denne Sag udstedte Ordres bevist og fremført vorder, til Paakjendelse antager, og dermed omgaas ligesom Eder allerede forhen Vores allernaadigste Ordres over de forrige Poster allernaadigst tilsiger og befaler” etc.

Endvidere er der til Kommissionen indløbet et Klageskrift over Peder Mollerup fra Bønderne i Agger. Det er dateret den 3. Novb. 1723 og jeremierer over Forhold, der tildels er bleven belyste under Forhørene. Først beklager de sig over, at de uophørligt har maattet kjøre og sejle for Mollerup, snart til Aalborg, snart til Salling eller Lemvig; undertiden har de maattet være indtil 6 Mand i Baaden og har maattet fragte en 30 Td. Gods, Salt, Stenkul, Jærn, Hamp etc., saa de var saa forlæssede under deres Hjemture, at de maatte opgive ethvert ønske om at have noget i Baaden for dem selv. Og aldrig der er bleven budt dem det ringeste Vederlag derfor hverken til Baad eller Personer. — ”Og haver Husbondens Frue ført selv ud til os og leveret hver Mands Kone 2 Skaalpund Hør eller og 3 Skaalpund Blaar, det en Part af os maa spinde med Hunger og Sult”. En Del maa gjøre Hoveri til Præstegaarden, hvad de aldrig før har gjort, og de maa gaa og bryde Sten op allevegne, hvor Mollerup peger.

Han havde lovet, at naar de gav 24 Skilling, saa skulde de nyde deres frie Dræt. ”Saa gav Gud os nogen faa Helt, saa tog han vores Vod og førte dem til Gaardhuset og lod dem forsegle, saa maatte vi give hannem og løse hver Vod med 2 Rdl.”

Endvidere beretter Klagen, at nogle Mænd havde faaet Tilladelse af Mollerup til at fiske med Pulsvaad efter Aal i Limfjorden. ”Saa drog vi ud med tre Vod, og fik enhver Vod 80 Snese Aal. Dagen næstefter lod Hosbunden os stævne til Ting; saa maatte vi af Frygt accordere og give ham 12 Rdl.”

Ligeledes havde nogle Børn og Kvinder taget noget Klittag; Husbonden lod dem da uden videre pante for en Rigsdaler hver. ”Noget blev løst med Penge, og noget beholdt han”.

Sluttelig beder de fattige Aggermænd de høje Herrer Kommissærer, at de vil anmode Kongen om, at ”han for Guds Skyld tillader os at tage saa meget Klittag, vi kan hvile vore Legemer paa og koge vores Mad ved, og derforuden løser os fra det Aag, som vi haver været plaget med i mange Aar”.

Samtidigt indløb en næsten ligelydende Klage fra Beboerne i Aalum, der begynder med de Ord: ”Eftersom vi fattige Mænd af Sønder- og Nør-Aalum søges af vores Husbond haardere, end vi vel taaler eller udstaar, da nødes vi til at give tilkjende for de gode Herrer, hvad vi for Kommissionen ikke kunde ihukomine”; ligesom de Aggerboere rykker de nu ud med en Hoben Klageposter; ogsaa de har maattet gjøre lange og besværlige Baadfarer for Herremanden uden Spor af Vederlag; deres Vaad og deres Baade har han nu og da taget til sig uden al Ret og ikke villet slippe dem, før Ejerne har indløst dem med 3 Rdl.; ogsaa de har maattet arbejde i Præstegaarden og har maattet tage mod Hør til Spinding af den entreprenante Herregaardsfrue, et Forhold de frygter, ”at skulle blive varagtig”.

Imidlertid har Mollerup i en Skrivelse af 2. Okt. anmodet Regeringen om, at der, maa blive foretaget et legalt Syn over Klittaget, for at han kan godtgjøre, at der ingen Skade er sket ved dets Ophugning. I en Skrivelse af 20. Novb. 1723 meddeler Kongen Kommissionen, at endskjønt Mollerups Begjæring desangaaende kun egner sig ”til Ophold, Tidsspilde og en over Lovens klare Ord i dette Tilfælde utilladelig Forklaring, saa dog for at vise al Verden, hvor gjærne vi allernaadigst ville unde Lov og Ret sit ubehindrede Løb, ja end ikke vilde, at den, som allerede kunde være overbevist sin mod Loven forøvede Misgjærning, skulde med nogen Føje klage over

nogen Slags Rettens Fornægtelse eller Overilelse" . . . saa ser han helst, at Synet foretages, og Kommissionen ansætter det da til 20. Decb. 1723 Kl. 9-10.

Mollerup opfordres nu energisk til at komme frem med alle sine Papirer, især de Aggerboeres Fæstebreve. Kun langsomt og nølende efterkommer han Opfordringen og undskylder sig med den store Møje, det vil koste ham. Dog fremlægger han en Del Skjøder, deriblandt et fra 1661, hvorved Frederik III. afstaar Vestervig Kloster til Joachim Irgens; dette Skjøde beretter indgaaende specificeret - hvad de omliggende Byers Bønder maa udrede til Vestervig Kloster. Ligeledes fremlægger han en Beregning fra 1720 over Vestervig Klosters Konge-og Kirketiende samt tilhørende bøndergods, efter hvilken Klosteret viser sig at være en Kæmpejendom paa 1393 Td. 6 Skp. 3 Fjd. 1 Alb. Hartkorn, hvoraf selve Vestervig Kloster dækker over 121 Td., Konge- og Kirketienden udgjør 227 Td., og Resten 1046 Td. er fordelt paa Bøndergodset. Her er ogsaa en Jordebog over det Klosteret tilhørende Gods i Aaret 1676, og hvad enhver Bonde har at yde.

Ved Kommissionsmødet den 11. Jan. 1724 indbringer Lucas Kjerulf et Indlæg, der i bred Vidtløftighed resumerer Indholdet af, hvad der er fremkommet under Forhørene; han Fastslaar heri Mishandlingen af Niels Poulsen som "den første og efter mine Tanker én af de største Hovedforbrydelser, som er begaaet af bemeldte Assessor Mollerup . . . thi den bestaar af et uskyldigt Menneske, som paa en blandt Christne uhørt og meget ubarmhjærtig Maade er draget under en haard Lidelse og Gevalt og derved bragt af Dage". - Kjerulf paastaar, at Mollerup ikke har haft Skygge af Ret hverken til at fængsle, binde eller pine N. P. "Hvorfor jeg kunde have største Føje til at sætte udi Rette, at der burde bødes Liv for Liv" thi dette er jo baade Guds og Kongens Lov. Og har det ikke været Mollerups Hensigt at dræbe N. P., "saa kan det dog aldrig fragaas, at der jo har været Forsæt at pine og skade den døde". Han skjønner da ikke rettere, end at Loven fordrer, at "de alle tre, nemlig Ass. Mollerup og hans fornævnte Tjenere Søren Ladefoged og Mads Ladekarl, mister deres Fred efter Lovens Pag. 887 Art. 2 saaledes, at Ass. Mollerup bør rømme Kongens Riger og Lande og de tvende Tjenere miste deres Fred paa den Maade, at de bør arbejde udi Bremerholms Jærn deris Livs Tid, som dog Loven straffer dem, som er mindre skyldig end de".

Desuden sætter han i Rette, at de alle tre skal have deres Hovedlod forbrudt til "Hans kgl. Majestæts Fiscum", og Mollerup desforuden bøde 500 Rdl. til Niels Povlsens Enke, Appellone, der dog i Mellemtiden havde giftet sig med Chr. Jensen. Ogsaa de fem andre Anklagepunkter holdes op imod ham. Især vejer hans Opførsel i Kirken tungt til, hvor han "saa kriminel er befunden, at han ikke har undset sig for at bruge formastelig Tale imod Deres kgl. Majestæts allernaadigste Forordnings Kundgjørelse af Prædikestolen". Der er ingen Tvivl om, at han har sagt Ordet: Sladder, og da det altsammen er sket i Kirken, "saa synes det at henhøre under den almindelige Straf, som er ansat for Guds Ords Foragt og Bespottelse . . . Og viser Loven haard Straf for Ungdommen, som med Stimen, Legen eller andet uskikkeligt sig lade høre paa Kirkegaarden under Guds Tjenestes Forretning, hvormeget mere skulde da ikke Loven have determineret for gamle Folk, om det havde været Lovgiveren venteligt, sligt af nogen at kunne vorde begaaet". Han maatte nok spørge: Hvis det havde været en Bonde i Agger eller Vestervig Sogn, der havde tilladt sig en saadan Ytring paa Birketinget, mon saa ikke Mollerup "som en øvrighedsmand" vilde have ladet ham arrestere "og over hannem som en mod Kongen opsætsig Undersaat lade rette efter Loven"? Men hvad saa, naar det var sagt i Guds Hus "endog for alle umyndige Øren af ingen ringere end selve Husbonden og Øvnighedsmanden! Ogsaa det røvede Klittag laa tungt i Mollerups Brødesbylt. Det af Kommissionen og Mollerup i Forening udnævnte Syn havde den 20. Decb. 1723 gjæstet Klitterne og fortæller om deres Vandringer i disse nu af Havet aldeles opslugte Egne vort Lands Pompeji - saaledes: Synet tog sin Begyndelse ved Pælhuset ved Skjellet mellem Harboør og Agger Sogn, hvor der østenfor fandtes en ringe Del Agerland "foruden det, som saas omkring Thyborøn By". Derfra gik Turen lige nord paa til Toft By, hvor der imellem bemeldte Pælhus og Toft fra "Vesterhavsbakkerne" indtil Fjorden fandtes god Græsning og Engbund; omkring selve Toft By var der dog nu Sandbund, skjønt her tidligere fandtes de bedste Engdrag, der 1718 forødt af Hav og Sand. Mellem Toft og Bollum laa der ogsaa en Del Engjord langs med Fjorden, om end det meste var overløben med Vand. Mellem Bollum og Nabe fandtes der hverken Ager eller Eng; mod Vest og Nord for denne sidste By laa der Klitter, der var slagne ifjor efter Mollerups Anvisning. "Af

disse Sandklipper(!), som saaledes laa nær hen mod Vesteragter, kunde skjønnes, at dersom Klittaget ikke skaanedes, kunde Sandet nok ryge hen over Vestervig. Sogns Ejendomme om Vinteren, naar Fjorden var lagt med Is". Derfra drog man til Vesteragter, hvor der var en Eng med en Grøft omkring. Her laa der en Engholm ude i Fjorden, "og er Vestervig Sogn beliggende lige i Øst derfra hinsides Fjorden eller Riveren".

Langvejs paa denne Rejse konstaterer Synet, at Klittaget er bleven afhugget og Sandflugten derved fremmet.

Saaledes trækkes Knuden paa alle Punkter strammere og strammere omkring Mollerup. Det Indlæg, han skriver for at parere Kjerulfs hidsige Angreb, er yderst mat, og Argumenter af Vægt er der ingen af. I Sagen om Niels Povlsen skyder han sig hele Tiden ind under, at han har ladet sig forlokke til det farlige Experiment af den træske Kaptejn Grevenkop. For at gjøre Ende paa dette Hykleri tager Kaptejnen endelig Bladet fra Munden og tilstiller Retten følgende Oplysninger: Det forholder sig rigtigt, at han befandt sig paa Vestervig Kloster, da man kom kjørende med N. P. – "Hvorfor skal jeg altid have Fortræd af dig, og hvorfor vil du ikke holde Fred med dine Naboer?" var det første Ord, Mollerup sagde til N. P. "De kan og lyve mig paa", svarede den adspurgte. Mollerup vedblev: "Jeg har tilforn haft dig i Arrest, men nu skal jeg lade dig binde, at du ej skal gjøre dine Naboer ondt og Fortræd; thi du har flyet mig mere at bestille med Fortræd og Harm end alle mine Bønder i Agger Sogn". N. P. blev ved sit tidligere Svar; men nu skreg Mollerup, at man skulde komme og binde ham, hvorpaa Søren Olsen kom til Døren og bandt hans Hænder med "Kobbelgarn", som Mollerup bragte tilstede. Da sagde Grevenkop: "Det Garn er for smalt; det gaar i hans Hænder!" Men Mollerup sagde: "Det skader intet! Lad ham kun pines lidet". Ved fortsat Forestilling fra de omstaaendes Side blev han dog løst igjen og nogle uldne Klude lagt under Strikkerne. Saa gik Grevenkop ind, mens de førte N. P. hen i et Kammer udi de gamle Værelser". Da han nogen Tid efter traadte ind i dette Rum, havde man bukbundet N. P. Grevenkop gik nu ud af Kammeret "og snakked med Mollerups Daatter Jomfru Cornelia, som da stod i Gangen udenfor". Et Øjeblik efter lod Kaptejnen sin Hest føre frem og red hjem.

Mollerup har nu ogsaa selv en Anelse om, at dette Argument ikke vil være i Stand til at frelse ham, hvorfor han skriver i nævnte Indlæg, at "jeg trøster mig ved Gud og min allernaadigste Konges højpriselige Retfærdighed, udi hvilket Haab jeg formoder ikke at dømmes haardere end Ret og Billighed medfører".

Iøvrigt jamrer han over sine to Karle Søren og Mads Ladekarl, som man har taget fra ham og som i fire uger "har siddet sluttet i Jærn om Hænder og Fødder". Allerede Aaret forud, 18. Jan. 1723, ser vi Kjerulf anmode Amtmand Birckenbusch om at lade de to Karle arrestere. Mollerup svarer, at de Dagen før har forladt hans Gaard "endeel i mit Ærinde, endeel i deres eget". Hvor de er, ved han ikke; derfor kan han heller ikke lade dem følge med til Fængslet i Thisted, som den strænge Ordre lyder paa. "Og som jeg er over 70 Aar gl., hel svag og mest sengeliggende og ikke af det Helbred i mine Fødder at kan gaa i min Ladegaard, saa skulde det for mig blive en ubodelig Skade, om mine bedste Karle skulde mig uskyldige fratages". Han lover at gaa i Kavtion for Karlene; og da Krigsstyrs-Kommissærerne har taxeret ham til "50,000 Rdl. Midler", saa at han giver "i personel Krigsstyr 1066 Rdl. aarlig foruden Kopskat, Konsumtions- og Familjeskatter samt af mit Bøndergods aparte", formener han, at hans Kavtion er god nok. Naar der ogsaa er forlangt Kavtion for hans egen Persons Vedkommende, synes han, man er unødigt krakilsk. Det er dog alle vel bekjendt, at Sagen ikke er af "den Farlighed", at saa store Anstalter er nødvendige. Desuden er han jo "saa bofast og vederhæftig at kan svare, hvad ved Sagens lovlige Ende kan vorde idømt". Ved sin "Ære og alle ejende Midler" sværger han, at han ikke "skal bortvige men sikkerlig blive tilstede".

Amtmanden fik saaledes denne Gang ikke fat i de to Karle. Da han forgjæves har gjennemsøgt Gaarden, ordrer han "en Underofficer og sex Gemeene til at drage ud i Landet og søge efter dem. Senere hører vi, at de af sig selv har indfundet sig i Arresten.

En Ting, som Mollerup klager stærkt over foruden Berøvelsen af sine to Karle, er det glubske Salær, som Lucas Kjerulf har beregnet sig; thi det kan ikke nægtes, at den smarte Sagfører har et godt Tag paa at skrive en Regning. Uafladelig jager han imellem Viborg og Thisted, 10 Mile med 2

Par Forspandsheste; det bliver for hver Mil 1 Rdl. 4 Sk. Fortæring til ham; Kusk og Tjener sætter han til 2 Rdl. pr. Dag. Færgepenge over 2 Sunde-steder frem og tilbage bliver 1 Rdl. 5 Mk. 8 Sk. Saa er der en Udgiftspost, der kaldes "Milepenge", der beregnes til 4 Sk. pr. Mil; "Oldermandspenge" er 3 Mk. etc. For en Rejse til Nykjøbing haaber han, der "ikke bliver mig disputeret 60 Rdl." Ved en anden Lejlighed hedder det i Specificationen: "Og som jeg samme Tid med Livsfare kom over Sallingsund, og Vejrliget var saa hart, at den Rejse mere end de andre var besværlig, saa venter jeg mig for min Umage og Forsømmelse tillagt derfor 70 Rdl."

Undertiden koketterer han endogsaa med, at Kongen har givet ham Ret til at tage godt ved, som naar han skriver: "For samme min Rejse bliver mig vel ikke disputeret (siden jeg efter højest bemeldte allernaadigste Befaling skal fornøjes) - 60 Rdl. Han mener da, at alle hans "Omkostninger, Rejser, Umage og Besværing samt Fortæring, som er forvoldt, bedrager den Summa 1274 Rdl. 4 Sk." Som man ser, klatter han ikke med det. Mollerup er da heller ikke langt fra at erklære det for det rene Oprækkeri; han mener, at det halve vilde være mere end nok. - Naar der er forlangt 500 Rdl. til Generalfiskalen, vil han ikke sige saa meget til det, men naar der tillige forlanges, at han skal betale andre 500 til Niels Povlsens Enke, finder han det ret urimeligt, da hun jo nu er gift og har det godt med Christen Jensen. Derimod vil han indgaa paa at lade hende bo frit i sit Hus den Tid, hun lever.

Imidlertid nærmer Sagen sig mere og mere sin Afslutning, Mollerup kan ikke længer forhale Afgjørelsen. Som man vil erindre, havde Kongen forlangt Kommissionsdommen indsendt til sig, før den forkyndtes for Mollerup. Dette sker 21. Jan. 1724, og den 18. Febr. s. A. er Mollerups Skæbne allerede afgjort, idet Kongen under dette Datum skjænker Kommissionsdommen sin Konfirmation. Dommen forkyndtes paa Kommissionsstedet i Viborg d. 14. Marts 1724. Den lyder paa, at omendskjønt Mollerup paastaar, at Niels Povlsen 9. April 1722 slog Peder Nielsens Hustru, saa hun troedes ikke til Livet, saa er dette aldeles ikke bevist ved Besigtigelse men kun grundet paa Snak og de løseste Rygter. Derfor var det imod Loven at lade N. P. fængsle, meget mere da at lade ham sidde i Baandene, til han blev "aldeles udførm og endelig deraf fanget sin Bane og Død". Og da han indrømmer, at han selv var tilstede, da man bandt Niels Povlsen, saa tiltrods for at man ikke vil paastaa, at han har haft til Hensigt at dræbe ham, maa det dog siges, at denne Handling har været Skyld i hans Død. Og da han ogsaa er gaaet ganske ulovlig til Værks med hans Begravelse, "saa bør Assessor Mollerup for saadant sit højst strafværdige Forhold, Formastelse mod Loven og grove Forseelse have al sin Boeslod rørendis og urørendis, hvorsomhelst den findes, til Kongen efter Loven forbrudt", og ikke mere nyde de Friheder, som Loven giver "de privilegerede Personer med Hals og Haand over deres Tjenere; desuden betaler han 500 Rdl., hvoraf oprettes en Fundats, hvoraf N. P.s Enke og Børn nyder Renten; senere uddeles den til de fattige i Agger Sogn d. 13. April, hvilken Sum, 500 Rdl., altid skal blive staaende som 1. Prioritet i Vestervig Hovedgaard. Og paa det N. P. ikke skal synes at være kommet af Dage som et udædisk eller kjættersk Menneske, saa skal Præsten gjøre en Tale over ham fra Prædikestolen for al Menigheden".

Hvad angaar Mollerups to Medskyldige, merbemeldte Ladekarle, der ikke burde have lydt deres Husbonds Befalinger, "uden for saavidt Lou og Ræt kand være gemæss", da skal Søren Ladefoged arbejde i Skubkarren i Fredericia 1 Aar og Mads Ladekarl 6 Maaneder samt til N. P.s Arvinger betale Mandebod: trende 18 Lod Sølv.

Dommen bestemmer endyderligere, at den Kvinde, der stod i Halsjærn ved Vestervig Kirke, bør have sit Hus frit for Hovarbejde i fire Aar.

Klittagsrøveriet bør straffes, om ikke Kongen lader Naade gaa for Ret. Og de Bønder, Mollerup har forurettet med Fæstebreve etc., bør have Erstatning.

Desuden betaler han af sin Boeslod 300 Rdl. til Generalfiskalen, 1000 Rdl. til Kjerulf, 1400 Rdl. tilsammen til Kommissionen aparte samt 30 Rdl. til Kommissionsskriveren.

Denne Dom er underskrevet af den samtlige Kommission, nemlig af: C. Rathlou, M. Poulson, C. Helverschou, J. J. Seerup, Chr. Braem, F. Kjær og Thøger Reenberg, og bærer følgende Paategning:

"Wi haver denne af Eder unanimiter afsagte Domh hermed allernaadigst approberit, at I den maae publicere og Vedkommende gjøre bekjendt.

Skrevet paa vort Slot Kiøbenhavn d. 15. Febr. 1724.
Frederich R.

F. Rostgaard.”

Tillige findes der paa Domsakten følgende Erklæring:

”Denne af hans kgl. Maj. allernaadigst konfirmerede og afsagde Domb er af mig allerunderdanigst og ellers ved Rettens Middel her paa Vestervig lovlig forkyndt d. 22. Martj 1724. P. N. Mollerup”.

Nu venter man da at se Herremanden vandre ud af Vestervig Klosterport som en Betler. Thi det er jo Dommens strænge Ord, at intet skal levnes ham af hvad hans er, men alt hvad han ejer, ”rørendis som urørendis”, skal rives ham ud af Hænderne og lægges hen for Tronens Fod. - Dette sker imidlertid ikke. Paa en eller anden mystisk Maade maa Mollerup have forstaaet at bøje den strænge Skæbne, saa den haarde Dom omsattes til en klækkelig Bøde. Dette fremgaar bl. a. af en Bemærkning, der skyldes Frederik Rostgaard og forekommer i en Skrivelse²⁰), i hvilken han søger at værges sig mod de Beskyldninger for Embedsforsømmelser, som hans Angribere muligvis kunde finde paa at rette imod ham. Efter med nedsættende Ord at have vendt sig mod sin Antagonist E. R. Møinichen skriver han: ”Saa var han og meget vred, fordi jeg talte, hvad jeg burde, baade i Konseillet og for Hans kgl. Maj. selv i den Sag, som Assessor Moldrup maatte saa dyre betale med 30/m Rigsdaler, hvoraf Etatsraad Holst²¹) paa Katrineberg fik uden Tvivl 24/m og E. R. Møinichen 6000 Rdl.”

Rostgaard siger ganske vist ikke, i hvad Retning han har talt, men af hans Bemærknings Aand og Tone er det tydeligt at forstaa, at han ikke har talt i Mollerups Favør. Det lader til at have ærgret den næppe selv uangribelige Rostgaard, at de to Herrer, der aldeles ikke havde haft med den mollerupske Sag at gjøre skulde løbe med dette Ben. Og vist er det, at det synes, som om denne Begivenhed var én af Aarsagerne til det velmente Had, der senere herskede mellem dem.

I et Brev af 4. April 1725 fra Præsten Trojel paa Kristianshavn til Kongen omtales Sagen saaledes: ”En vis Sag udi Jylland med Litr. V. [dvs.: Peder Nielsen Mollerup] er mig berettet paa den Maade, at samme Person skal have været nødt til at træffe en Accordt med Litr. C. [dvs.: Overhofmarschal Holstein] i Eders Majestæts eget Navn paa 30.000 Rdlr. at give for en Forseelse, og de 14 000 Rdlr. skal alt til Litr. C. være betalt, de 16.000 Rdlr. skulle endnu betales, men mig er sagt af visse Personer, at Litr. C. skulle misbrugt Eders Majestæts store Navn til bemeldte Accordt, og selv annammet og villet annamme Summen. derom Litr. X [dvs.: Assessor Balle] haver lovet mig klar Oplysning”²²).

Om disse smukke Transaktioner har vi imidlertid intet kunnet finde i Datidens Protokoller, og Grunden hertil er næppe vanskelig at gjætte: Den hele Ordningens kulisseeagtige Karakter har sikkert tilhvisket begge Parter, at her handlede man klogest ved at lade, som om intet var hændet. Dog er vi stødt paa følgende Passus, der muligvis kunde indeholde et Fingerpeg: ”Ved kgl. Resolution dat. 30. Sept. 1724 er derefter bevilget, at naar Moldrup til Snapsting 1725 efter sin udgivne Obligation udbetaler Resten af de 30,000 Rdl., maa han til den Tid være fri for deraf at betale Rente”²³) Men hverken den kgl. Resolution eller Mollerups Obligation har været til at opstøve, hvor megen Umage der end er bleven lagt for Dagen.

Det man herefter faar at høre om Peder Nielsen Mollerup er ikke store Sager; den stærke pekuniære Aareladning har sikkert for lange Tider sat Gjordene paa den balstyrige Herremand og givet hans sociale Anseelse et svært Knæk. Det ser saaledes ganske paa en ud, naar den førhen pengestolte Herremand i 1727 maa lade sig sagsøge for lumpne 100 Rdl., som en af hans

²⁰ Langebeks Excerpter Nr. 184 I, 8, Kgl. Bibl. Chr. Bruun hentyder til denne Bemærkning i sit Værk: Fr. Rostgaard og hans Samtid. I, 291. (Sml. 553). Se ogsaa Danske Atlas V, 511.

²¹ dvs.: Overhofmarschal C. F. Holstein.

²² Bruun: Frederik Rostgaard II, 317.

²³ Indkomne Breve til Rentekammeret. Personalialia 1700-30, Nr. 4.

Standsfæller, Frans Linde paa Pallisberg, paastaar at have tilgode hos ham for den Dag i 1723, da han var med paa Klitsynet, men som Mollerup ikke vil betale, koste hvad det vil!²⁴)

En Triumf fejrer dog endnu den gamle Tyran, før han lægger ned sin Tyrepisk og viger Herresædet for yngre Kræfter; det er da han den 28. Febr. 1731 - efter Frederik IV's Død og da nye Mænd er komne til Magten - faar Vestervig Klosters Gods, ialt 595 Td. 5 Sk. 2 Fjk. Hartkorn, ophøjet til et Stamhus for sig og sine Descendenter. Det er den store Familietildragelse, der saavel som den samme Aar indtrufne Nobilitering lægger Slægtens Biograf, den tidligere omtalte Peder de Moldrup, saa mange snørklet-veltalende Ord i Pennen. Men det er tvivlsomt, om det erhvervede Adelspatent rakte til den gamle Peder Nielsen Mollerup, eller om det kun gjaldt for Sønnerne Johan og Jens Moldrup, til hvilken sidste Peder Nielsen afstod Vestervig Kloster samme Aar, han opnaaede Adelsbrevet.

De sidste Aar af sit Liv henlevede Mollerup i stor Tilbagetrukkethed paa Vestervig. Han døde sammesteds d. 20. Novbr. 1737, 86 Aar gammel, og jordedes i Vestervig Kirke, hvor der oprejstes en Gravsten over ham med følgende snurrige Verslinjer²⁵):

”Her hviler en udmattet Krop,
Assessor Peder Molderop,
Til 14 Børn Fader,
Paa Vestervig den første var,
Som Stammefaders Navn bar.
Til Tiende efterlader
Sex Børn, som er levende,
Og Børnebørn 8 Gange 3.
Her ender sine Dage,
Da han var fiirsinstive aar
Og sex dertil af verden gaar
At Himlens Sødhed smage.

Tillæg.

Assessor Mollerupe Efterslægt og Vestervig Klosters
senere Skæbne.

Efter det før nævnte Manuskript: ”Forsøg til en Beskrivelse over Vestervig Kloster” af Kammerherre Peder de Moldrup²⁶) og andre Kilder skal her gives nogle Efterretninger om Slægtens og Gaardens senere Skæbne.

Assessor Mollerups Børn vare:

- 1) Maren, f. 1696, g. m. Søren Balle, Stadskonduktør og Brygger paa Kristianshavn.
- 2) Jens, Stamherre til Vestervig og Ejer af Ørum Slot, Oberstlieutenant i Kavalleriet, f. 9/5 1697, d. 1771. G. 1. m. Hedevig Sabins v. Pretzlen (Enke efter Major Johan Philip v. Kneill), d 1735. 2. med Anne Margrethe Lautrup, d 1746.
- 3) Niels, f. 1698, Tvillingbroder til
- 4) Mette Marie, Priorinde paa Estvadgaard, d 1778, g. m. Kancelliraad Kruse.
- 5) Nikolaj, f. 1700, drukner 1714.
- 6) Jochum, f. 1701, d 1702.
- 7) Cornelia, f. 1702, d 1727, g. 1723 m. Kancelliraad og Regimentskvartermester Carl Adolph Rothe.

²⁴ Jydske Tegnelser, 1724-30, N. XXV, S. 459. Rigsark.

²⁵ Peder Moldrups Manuskript S. 206-7.

²⁶ Thottske Saml. 1458, 4°.

8) Edel Christiane, f. 1704, d 1705.

9) Jochum, f. 1706, d s. A.

10) Magdalene Christine, f. 1708, d 1762, g. 27/10 1723 m. Anders Winding, Præst i Vestervig.

11) Johan Jochum, f. 1709, d s. A.

12) Johan Rantzau, f. 1710, d 1762, Major i Kavalleriet, Ejer af Brandtlund ved Vejle, g. 1737 m. Katharine Elisabeth de la Mare, d 1748.

13) Mariane, f. 1712, d 1747, g. 1. 1729 m. Jens Lauritsen Bonne, Præst i Hillerslev, d 1743; 2. m. Peder Staxbach, Præst i Hillerslev.

14) En dødfødt Søn 1714²⁷⁾.

Mollerups Enke, Mette Laasbye, boede paa Vestervig ”undtagen i 6 Aar, da hun fandt Behag i at bo i Weile”. 1749 vendte hun dog tilbage til Vestervig, hvor hun døde Aaret efter, 1750.

Den, der overtog Vestervig Kloster efter gamle Peder Nielsen, var altsaa Jens Laasby Mollerup; ”han saa første Gang Verdens Lys 1697 d. 9. Maj Kl. 3 og 1 Kvarter om Morgenen”, fortæller hans omstændelige Biograf. 1713 sendtes han til Aalborgbispens Thestrups Hus, hvor han informeredes af Landsdommer Thestrup. 1715 tog han Studentereksamen i Kjøbenhavn hos Professor Lintrup; saa var han hjemme nogle Maaneder, men 1716 drog han paany til Kjøbenhavn; ”for at øve sig i alle adelige Haandøvelser(!) som Riden, Fægten, Dantzen, Ritzen og deslige”. 1719 drog han til Hamborg sammen med Svogeren Kancelliraad Kruse. Siden kom han til Haderslev. ”Der lagde han Bogen ned og tog Kaarden i Haanden - Aar 1719 da han som Voluntør traadte udi Krigsstanden”. 1720 blev han Kornet, og 1721 forfremmedes han til Løjtnant. I Haderslev blev han til 1730; da tog han sin Afsked fra Hæren, idet Faderen behøvede ham hjemme. 1731 d. 26 Juni adles han sammen med sin yngre Broder Johan Rantzau M. Skjoldet er, ifølge Kongebrevet, ”udi tvende lige Parter midt over afdelt; udi den øverste Part, hvis Grund er rød, findes oprejst en dobbelt Sparre med Sølv og blaa Tavle saaledes afdelt, at den hele Grund bestaar af 3de Trianguler, og udi hvert af disse Trianguler glimter en Stjerne af Guld; over den nederste Part, som er blaa, løber paa Skak fra den venstre til den højre Side 3de Sølvstrømme. Ovenpaa det hele Skjold er sadt en aaben adelig Torneerhjelme, paa hvis Spidse oprejser sig tvende blaa Elefants-Snabler, imellem hvilke staar en rød Strudsfjeder”.

Jens Moldrup giftede sig første Gang 1732 med Hedevig Sabina von Pretzlen; 1735 fødte hun en Søn, ”hvilken er mig uværdige navnlig Peder Moldrup, for hvis ringe Liv at frembringe min allerkjereste Moder maatte tilbringe sit dyrebare Liv, thi hun døde 10de Dagen efter min Fødsel i en hidsig Feber d. 5. Maj 1735.” Med Rørelse fortsætter han: ”Her maatte min Fader, som saa nys og kort havde smagt Egtestandens druefulde Sødhed bide Enkestandens Æbles bitre Suurhed”. Da dette havde staaet paa i nogen Tid, ”ledte han derfor og fandt det, han søgte, nemlig en yndig Perle i den dydig Frøken Anne Margrethe Lautrup hendes angeneme Persohn.²⁸⁾ Hun var en Datter af Etatsraad Hans Chr. Lautrup, og Peder Moldrup roser hende meget. Men ”da nu denne for min Fader yndige og for os Børn gunstige Perle mest blinkede, blev den os berøvet og med Muld bedækket 1746 20 Juni. O, en stor Bedrøvelse, see, vort Huuses Maane 2de Gange formørket, ja, helt dalet under Dødsens mørke Dale”. I slige hastemte Vendinger fortsætter Forfatteren omtrent til Bogens Udgang, hvor han slaar følgende sirlige Knude for Værket: ”Jeg nedlægger altsaa min Pen, og min Skrivelyst har med denne Bog en

Ende”²⁹⁾

Den gamle Peder Nielsen, der ved Stamhusets Oprettelse troede at have sikret sin Familjes Lykke, saalænge Verden stod, havde forregnet sig betydeligt. Allerede 1761 klager den daværende Ejer Jens de Moldrup højlydt over de Vanskeligheder, der skruer sig sammen om ham. Han har jo vel faaet et Stamhus, siger han, men det er ikke ”oprettet paa saadan Fod, at det kunde have Bestandighed uden Hjælp, hvilket har faldet ham, som næste Successor, meget tungt”. Godset var

²⁷ Se ”Den kgl. allernaad. confirm. Erektion af Stamhuset Westervig Kloster etc, samt en genealogisk Tabel og Stamtavle over Slægten Moldrup bekostet af Stamhusets nuværende Ejer og Besidder Kammerherre Peder Moldrup til Oplysning for Efterslægten. Aalborg 1787”. Se ogsaa Stamtavlen bag i Peder Moldrups Værk: ”Forsøg til en Beskrivelse over Vestervig Kloster”.

²⁸ Giftermaalet fandt Sted 1737.

²⁹ I fire Artikler i ”Thisted Amtsavis” 1898 for 21., 22., 23. og 25. April findes et kort Uddrag af Værket. Amtsavisen har dog ikke benyttet Originalen paa kgl. Bibl., men ”et gammelt Manuskript, der tilhører en Lærer i Vestervig Sogn”.

allerede stærkt forfaldet, da det kom i hans Hænder. Borggaarden laa nedbrændt, og Ladegaarden var saa ringe, at han maatte lade den bygge op fra ny. Ejendommene var alle i saa slet en Stand, at det meste hverken kunde svare kgl. Skatter eller Landgilde, og altfor faa Bønder var der til Avlingens Drift; hvorfor han indtrængende beder Kongen om Tilladelse til i Stamhuset at inddrage Ørumgaard, som han havde kjøbt 1738 og opbygget som Vestervig. - Hans Begjæring opfyldes, hvorved det under Stamhuset beroende Gods voxer til nær op mod 1000 Td. Hartk. Han faar nu Lov til at optage et Laan paa 24,000 Rdl. mod Sikkerhed i selve Stamhuset og en aarlig Afbetaling paa 500 Rdl., der indbetales paa hvert Viborg Snapsting. Men ikke engang denne Kraftanspændelse var i Længden i Stand til at redde Stamhuset fra Forlis. Oberst Jens de Moldrup døde 31. Decb. 1771, og Godset kom nu i Hænderne paa hans Søn Kammerherre Peder de Moldrup³⁰), der alle sine Dage led af kronisk Pengeforlegenhed³¹). Efter hans Død 1787 gik Godset over til Major Hans Chr. Moldrup, der havde det til sin Død 1795, da det overdroges Sønnen Christian Moldrup (f. 1778 d 1842). Efter knap tre Slægtleds Forløb saa den Mollerupske Slægt sig nødsaget til at sælge Stamhuset, hvilket skete efter Bevilling af 9. Novb. 1798; Godset kostede 100,100 Rdl.³²), og Kjøberen var Justitsraad Povl Marcussen til Krastrup. Efter en Række vxlende Skæbner³³) solgte dets daværende Ejer Søren Møller det 1837 til N. Stockholm og J. Breinholt for 30,050 Rdl. De delte Hovedgaarden i to Parcelgaarde. Overgaard, der endnu tilhører Familien Stockholm, og Nedergaard, der indtil 1896 tilhørte Familien Breinholt. - Det solgte Stamhus substitueredes med en Fideikommiskapital, den saakaldte molderupske, der i Statskalenderen for 1900 er anslaaet til ca. 70,000 Kr. og for Tiden besiddes af Vilh. Fr. Havn Moldrup, der er født 1861 og er en Søn af Overkrigskommissær, Kontrollør og Regnskabsfører ved den militære Klædefabrik i Usserød Frederik Emil Moldrup (f. 1817 d 1883). Ellers har den moldrupske Familje havt omtrent lige saa foranderlig en Skæbne som den Ejendom, der udgjorde dens Stamgods. Med den sidste Stamhusbesidder, Christian Moldrup, uddøde Slægtens ældre Linje (1842), men af Sidelinjer er der endnu adskillige Medlemmer tilbage, spredte over hele Jordkloden, én i Buenos Aires, et Par i Kalifornien, atter andre i Kaplandet³⁴). Saaledes ser det ud til, at deres Stammefaders Rejselyst er bleven dem i Blodet. Og ikke uden en vis Vemod hører man, at en kvindelig Ætling af den gamle thylandske Jorddrot, en Nicoline Hald Moldrup, Datter af Damianus Moldrup (en forhutlet Degn, der døde 1843 i stor Armod), i 1886 endte sine Dage som Lem paa Gramstrup Fattiggaard³⁵)

Kunde den hævnende Nemesis, der havde været Vidne til Peder Nielsens talrige Ugjærninger, haardere ramme den Mand, der efter saa vxlende Livsskæbner gik i sin Grav med den Fortrøstning, at han havde sikret sin Slægt dens timelige Velfærd ”saalænge Verden staar”!

Kilde: Samlinger til jydsk historie og topografi 3. rk., bd. 3, side 279-356.

³⁰ Peder de Moldrup f. 27/4 1785 d 30/12 1787. Han giftede sig 1762 med en Datter af sin Farbroder Johan de M. Hun hed Mette Marie Lucie de M., f. 1738 d 1776. Med hende havde han 11 Børn, hvoraf dog kun 4 Døtre overlevede ham, nemlig Hedevig Sabina, g. m. Oberst v. Graha, Catharina Elisabeth, g. m. Oberstløjtn. Scholten, Margrethe Øllegaard, g. m. Major Wisch, Nielsine Hendrikke, f. 1776 d 1839, g. m. Ritmester Flindt. Peder de M. giftede sig paany 1778 med Charlotte Amalie v. d. Lieth f. 1745 d 1811. (Se Lengnicks Stamtavler 4. B).

³¹ Se Hvas: Familjen Hvas S, 274. Peder Moldrup laaner ofte Penge af Jens Hvas de Lindenpalm. 1775 f. Ex. 7,200 Rdl.

³² Se: ”Nogle Mærkværdigheder i Vestervig og Agger Sogne i Anledning af Hans Majestæts allernandigste Komme til Vestervig 20. Juni 1826 korteligen opgiven og allerunderdanigst insinueret af Stedets Sognepræst P. Chr. Bendix, Amtsprovst, Ridder af Dannebrog”, top. Saml. p. Papir, Rigsarkivet. Dette korte utrykte Arbejde indeholder tillige adskilligt af Interesse om Havets Ødelæggelser i Agger Sogn.

³³ Traps ”Danmark”, 3. Udg.. IV. 284.

³⁴ Se Adels Aarbog 1900.

³⁵ Meddelt os af pens. Lærer Joh. Nielsen, Randrup, der forøvrigt er den, som først har henledet Opmærksomheden paa det her behandlede Æmne. - Damianus Moldrup er sikkert ”den adelige Skolelærer”, som Blicher hentyder til i ”Vestlig Profil af den cimbriske Halvø” (S. 76), hvor det hedder: ”Hvor det dog gaar underligt til i denne Verden! Den sidste Ætling af en fordums rig og mægtig Herreslægt døde for faa Aar siden som Degn i Vestervig, en Betjening som hans Oldefader ansaa for god nok til hans Skopudser”. Smlgn. ”Thisted Amtsavis”. 5. Aug. 1896, en Artikel ”Af Vestervig Klosters historie”. - Lærer Joh. Nielsen meddeler ogsaa et lokalt Sagn om, at en Skolelærer Vorde i Vestervig havde foretaget ret omfattende Studier til Slægten Mollerups Historie, Engang fik han Besøg af en Kaptejn Mollerup, der var kommen til Egnen for at se Kirken; da han hørte, at Degnen var i Besiddelse af ret fyldige Oplysninger om hans Familje, bad han om Lov til at maatte laane hans Papirer blot for en Nat; og den troskyldige Degn indrømmede ham det. Men samme Aften rejste Kaptejnen, efterladende et Brev til Degnen, hvori han meddelte ham, at han for at fritage ham for videre Ulejlighed med sin Slægts historie havde tilintetgjort de Familjepapirer, der syntes ham mest compromitterende; Resten havde han taget med sig. - Hvorledes Sagnet i det hele har tumlet med Fortællingen om Peder Mollerup og Niels Povlsen kan ses i Evald Tang Kristensens ”Jydsk Almueliv” II, 114ff.